

บทที่ 4

การเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอการเชื่อมโยงความอีก 3 ประเภทที่พบในพระราชบัญญัติประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์กันทางความหมายและทางไวยากรณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์

การเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ คือ การแสดงการเชื่อมโยงความด้วยการใช้คำที่มีความหมายสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ ในระดับประโยคหรือข้อความ วิภา ฌานวงศ์ (Wipah Chanawangsa, 1986) แบ่งการเชื่อมโยงคำศัพท์ออกเป็น 6 ประเภทคือ การใช้คำพ้องความหมาย (Synonymy) การใช้คำทั่วไป (Use of General) การใช้คำจากกลุ่ม-ลูกกลุ่ม (Hyponymy and Co-hyponymy) การใช้คำแสดงองค์ประกอบย่อย-ทั้งหมด (Meronymy and Co-meronymy) การใช้คำตรงกันข้าม (Antonymy) และการใช้คำเข้าชุดกัน (Collocation) นววรรณ พันธุเมธา (2527, น. 215-216) เรียกความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวว่าการมีคำที่สัมพันธ์กัน กล่าวคือ คำที่หมายถึงสิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน คำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน หรือเป็นคู่กัน หรือคำหนึ่งรวมความหมายของอีกคำหนึ่งไว้ด้วย ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้แบ่งการเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

4.1.1 การใช้คำตรงข้าม

การใช้คำตรงข้าม คือ การแสดงความสัมพันธ์ของคำศัพท์ที่มีความหมายตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง เพื่อช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่ง 2 สิ่งได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการใช้คำตรงข้ามเพื่อแสดงความสัมพันธ์กันของเนื้อความเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะทำให้เข้าใจ

ความแตกต่างกันของสิ่งที่พระองค์ทรงนำเสนอแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความละเอียด และความช่างสังเกตของพระองค์ในการทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสอีกด้วย ตัวอย่างเช่น “เก่า-โมเดอน” “แห้งแล้ง-สดชื่น” “เปรี้ยว-หวาน” “นุ่ม-แก่” “บน-ล่าง” “ด้านหน้า-ด้านหลัง” “ถูก-แพง” “มืด-สว่าง” “เล็ก-ใหญ่” “สูง-ต่ำ” “เร็ว-ช้า” “ขึ้น-ลง” “หนาว-ร้อน” “เจริญ-เสื่อม” “ไกล-ใกล้” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...เอกสหิเบเชนนั้นได้ตั้งอยู่กลางเมือง มีหอสูงของเดิมอยู่กลาง แล้วทำเปนสวนรายรอบ แต่งปลูกไม้สี มีบิกเซอเกละรีทำขึ้นใหม่ ใช้ศิลามาก กระไดกลางทำด้วยศิลาแท่งใหญ่ ๆ ที่จริงงามดีแต่แลดูอ้วน ๆ หนัก ๆ รูปพรรณสัณฐานนั้นก็เปนสามขา ตั้งทั้งรูปหล่อ รูปศิลาและรูปภาพ มีรูปหล่อที่ดี ๆ พอดูได้อยู่บ้าง แต่รูปภาพนั้นเต็มที ที่เป็นรูปเขียนอย่างเก่าอยู่ไม่เท่าใด นอกนั้นเปนอย่างโมเดอน ซึ่งเหลือที่จะเล่าว่ารูปอะไร เปนอย่างไร...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 298)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “เก่า” กับ “โมเดอน” ซึ่งเป็นคำทับศัพท์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Modern” หมายถึง ทันสมัย แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันของรูปเขียนที่ทรงพบในสถานที่จัดแสดงงานศิลปะว่ามีทั้งที่เป็นแบบเก่าและแบบใหม่ที่ทันสมัย

(2) “...แลดูภูมิประเทศของเมืองนี้เปนเขาสองข้าง พื้นแผ่นดินราบอยู่หว่างเขา บนเขาข้างแห้งแล้งเสียจริง ๆ หาดันไม้ใบหญ้าอะไรไม่ใคร่จะมี แต่ในพื้นแผ่นดินราบหว่างเขานั้นมีต้นไม้เขียวสดชื่น ล้วนแต่ต้นส้มแลมะนาวทั้งนั้น ส้มแลมะนาวที่ใช้ในประเทศยุโรปออกจากที่นี้มาก รศมะนาวแหลมกว่าที่อื่นไม่เปรี้ยวเหมือนมะนาวของเรา แต่หวานน้อยกว่ามะนาวอื่น ๆ ...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 756)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “แห้งแล้ง” กับ “สดชื่น” และ “เปรี้ยว” กับ “หวาน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของภูมิประเทศที่ทรงพบระหว่างการเสด็จประพาสว่ามีทั้งแห้งแล้งและสดชื่น และแสดงการเปรียบเทียบรสชาติมะนาวที่นั่นว่ามีรส “เปรี้ยว” หรือ “หวาน” อย่างไร

(3) “...คอลลอแนลลอเดอคือด คนอเมริกันที่ประกาศตัวว่าเป็นคนถือศาสนาพุทธกับคนอื่นอีกมาต้อนรับคมแลสลาอย่างลังกา เดิมฉันหมายความว่าจะหนุ่ม ที่แก้หัวขาว หน้าตาทำนองหมอดิน...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ.2440, น. 46)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “หนุ่ม” กับ “แก้” แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลที่ทรงพบว่า “แก้” ไม่ได้ “หนุ่ม” เช่นที่ทรงคิดไว้คราวแรก

(4) “...ขึ้นบนตึกเรียกอัปดูรามันที่เป็นคนรักษาที่นี้แต่ครั้งเจ้าพระยาไทรมาพูดด้วย แล้วนั่งโต๊ะกินกลางวัน โต๊ะขึ้นบนเป็นที่เรากับเจ้านายกิน เรียกให้พระยาสุรพลกับพระยามนตรีนั่งด้วย ขุนนางทั้งปวงกินชั้นล่าง การเลี้ยงเป็นอย่างฝรั่งแท้...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 29)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “ขึ้นบน” กับ “ชั้นล่าง” แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของสถานที่กินข้าว ว่าเจ้านายกิน “ขึ้นบน” ส่วนขุนนางกิน “ชั้นล่าง”

(5) “ขึ้นรถไปกับมิสเตอร์สกินเนอดูเตาน์ฮอลล์ที่ทำใหม่ภายหลังที่มาคราวก่อน เตาน์ฮอลล์นี้อยูริมประตูบ้านที่ไปอยู่ที่เดียว เป็นปลายสนามหญ้าสำหรับเมือง ได้ขึ้นไปดูขึ้นบนเห็นมีฉากโรงละครและระย้าแก้วกับเก้าอี้เป็นอันมาก ดูกว้างขวางกว่าเตาน์ฮอลล์เก่า ออกจากเตาน์ฮอลล์ไปดูเคาเวอนเมนต์เฮาส์...ดีที่ไม่สู้ใหญ่นัก ด้านหน้ามีเฉลียงโถงมีห้องรับแขกใหญ่ ต่อเข้าไปข้างในเป็นหลังยาวกันห้องสองข้าง มีห้องอยู่ได้สักข้างละสามห้อง ด้านหลังเป็นเฉลียงโถงหันไปหาเขาดั้งกล้องใหญ่ สำหรับดูซิคแนลบนเขา...”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 222)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “ใหม่” กับ “เก่า” และ “ด้านหน้า” กับ “ด้านหลัง” แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของสถานที่ คือ เตาน์ฮอลล์ ว่ามีทั้ง “ใหม่” และ “เก่า” นอกจากนี้ทรงกล่าวถึงรายละเอียดของสถานที่อีกแห่งหนึ่ง คือ เคาเวอนเมนต์เฮาส์ทั้งส่วน “ด้านหน้า” และ “ด้านหลัง” อีกด้วย

(6) “...แะดูโรงฆ่ากระบือ ค่อนจะอยู่ข้างสกปรก แหกและเจ็กในเมืองนี้กินกระบือ เพราะราคาถูก โคมีราคาแพงมากกินแต่ฝรั่ง...”

(ชวาทรงหลัง, น. 47)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกัน คือ คำว่า “ถูก” กับ “แพง” แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของราคาอาหารในเมืองนั้นว่าบางอย่าง “ถูก” แต่บางอย่างก็ “แพง”

4.1.2 การใช้คำพ้องความหมาย

การใช้คำพ้องความหมาย คือ การใช้คำที่มีรูปภาษาต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เพื่อช่วยให้การสื่อความหมายชัดเจนและมีน้ำหนักมากขึ้น จากการศึกษาพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าคำพ้องความหมายส่วนใหญ่อยู่ในรูปของคำซ้อน และการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นหรือเพิ่มความหมาย คำพ้องความหมายแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

4.1.2.1 การซ้อนคำ

การซ้อนคำ คือ การนำคำหรือกลุ่มคำตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปมาเรียงต่อกัน โดยแต่ละหน่วยนั้นมีความสัมพันธ์ในด้านความหมาย เมื่อรวมหน่วยตามความสัมพันธ์ด้านความหมายแล้วจะกลายเป็นคำคำเดียวกัน หรือกลุ่มคำเดียวกัน ซึ่งจะทำหน้าที่ในภาษาอย่างเดียวกัน (ราตรีธันวารชร, 2534, น. 22) การใช้คำซ้อนอาจช่วยเพิ่มน้ำหนักและความหมายได้มากกว่าการใช้คำเดียวสื่อความหมาย ด้วยเหตุนี้จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พบการใช้คำซ้อนในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น “หมดจดสะอาด” “สกปรกโสมม” “แปลกประหลาด” “ปิดบังซ่อนเร้น” “มิตรสหาย” “เสปียงอาหาร” “กว้างขวางใหญ่โต” “ยั้มแย้มแจ่มใส” “ชื่นชมยินดี” “เกาครัคร่า” “พูดจาปราดเปรื่อง” “พิทักษ์รักษา” “ปรีชาหาหรือ” “พิศวงงงงวย” “ซำรุดซุดโซม” “นักปราชญ์ราชบัณฑิต” “เมตตปราณี” “สง่าราศี” “กิริยาธรรยาศัย” “มั่งมีศรีสุข” เป็นต้น คำซ้อนเหล่านี้ส่วนใหญ่มีเสียงคล้องจองกันจึงทำให้สำนวนภาษาเกิดความไพเราะสละสลวย

ตัวอย่าง

(1) “สเตรชั่นรถไฟตั้งแต่สวีตเชอแลนด์มาจนถึงที่นี้หมดจดสะอาด ผู้คนแปลกกับที่
อิตาลีมาก ที่นั่นสกปรกโสมม...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 270)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “หมดจดสะอาด” และ “สกปรกโสมม” เพื่อแสดง
ให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่ต่างกันของสถานีรถไฟที่สวีตเชอแลนด์กับสถานีรถไฟที่อิตาลี

(2) “...ได้ขึ้นรถไฟเที่ยวเฉพาะเมืองที่อยู่พื้นดินมีตึกเก่าๆ มาก ที่ปลูกเกะกะซับซ้อนแล
รูปแปลกๆ งามดี ถนนแคบๆ ร้านขายของก็เพนธรรมดา ยกไว้แต่ของสำหรับประเทศสวีตเชอแลนด์
ต่าง ๆ คือ นาฬิกาเครื่องไม้สลัก เรือนสวิสเล็กๆ ซึ่งเป็นของเคยมีในบางกอกมาแล้วทั้งนั้น ไม่มีอะไร
แปลกประหลาด...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 654)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “แปลกประหลาด” เพื่อแสดงให้เห็นว่านาฬิกาที่
ทรงพบเห็นนั้นไม่ได้แปลกประหลาดแต่อย่างใดเพราะที่บางกอกก็มี

(3) “...พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนพระองค์ไม่ให้ผู้ใดเข้าถึง พระธรรมของท่านเปิดเผยแก่
คนทีหวังจะประพฤติดตาม ไม่มีสิ่งที่ปิดบังซ่อนเร้น...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 63)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “ปิดบังซ่อนเร้น” เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระธรรม
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเปิดเผยไม่มีสิ่งที่ปิดบังซ่อนเร้น

(4) “อีกอย่างหนึ่ง เรามีความตั้งใจที่จะได้พบปะมิตรสหายที่ได้คุ้นเคยกันมาแต่ยัง
เด็กบ้าง แลต่อมาโดยลำดับจนถึง ๖ ปีนี้เป็นที่สุด...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 2)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “มิตรสหาย” เพื่อแสดงให้เห็นว่าในการเสด็จประพาสทวารวดีครั้งนั้นพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะได้พบปะกับมิตรสหาย

(5) “...กำหนดม้าจะได้ลงเรือมะรืนนี้ เพราะโรงไม้สู้จะดี แต่เพราะม้ามากต้องสะสม เสบียงอาหาร ต้องใช้คนตัดหญ้าอยู่เดี๋ยวนีถึงวันละ ๑๐๐ คน เพื่อจะไม่ให้ต้องเปลี่ยนหญ้าตามทางและให้เหลือไปถึงบางกอกให้กินไปจนกว่าจะเคย”

(ชวาครั้งหลัง, น. 98)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “เสบียงอาหาร” เพื่อแสดงให้เห็นว่าต้องมีการสะสมเสบียงอาหารไว้เนื่องจากม้ามีจำนวนมาก

(6) “ที่ซึ่งน้ำใหญ่นี้เป็นที่ประชุมแห่งยอดเนินเขาทั้งปวงเป็นวงรอบ ในระหว่างนั้นเป็นที่ชอกเขาลึกลงไป ก่อทำนบกั้นตามช่องเขาเสียรอบซังน้ำไว้ในชอกเขา อาศัยน้ำฝนด้วยสายน้ำตกที่มีมาริน ๆ อยู่เสมอ มิใช่น้ำตกใหญ่เหมือนปิ้งด้วยในที่สระนั้น กว้างขวางใหญ่โต เหมือนทะเลสาบที่เมืองร่างกุ้ง...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 127)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำซ้อน คือ คำว่า “กว้างขวางใหญ่โต” เพื่อแสดงให้เห็นว่าสระที่พระองค์ทรงพบนั้นมีขนาดกว้างขวางใหญ่โตเพียงใด

4.1.2.2 การนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน

การนำคำที่มีความหมายเป็นไปในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกันในที่นี้ไม่ใช่คำซ้อน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียงต่อกันของคำเหล่านี้ไม่ได้ก่อให้เกิดความหมายใหม่ หากแต่เป็นการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกันเพื่อสนับสนุนความหมายซึ่งกันและกัน และเพื่อแสดงรายละเอียดให้เห็นอย่างครบถ้วน ซึ่งต่างกับคำซ้อนที่จะมีความหมายใหม่เกิดขึ้นจากการซ้อนคำ

วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547, น. 23) กล่าวว่า การนำคำมาเรียงต่อกันเป็นวิธีประกอบคำขึ้นใหม่ที่พบมากในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน โดยคำแต่ละคำที่ทรงนำมาเรียงต่อกัน จะมีความหมายเฉพาะที่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาผิวเผินคำเหล่านี้เหมือนเป็นคำฟุ่มเฟือย แต่แท้จริงแล้วพระองค์มีพระราชประสงค์ให้ผู้อ่านได้เห็นรายละเอียดครบถ้วนตามที่เป็นอย่างจริง

ตัวอย่างการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกันที่พบในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น “โบราณดึกดำบรรพ์” “รื่นรมย์สบาย” “อ้วนล้ำ” “หรรษาแห่ง” “หัวร่อยิ้มแย้ม” “ง้วนนอนงัวเจียว” “เฮฮาเกรียวกราว” “เดือดร้อนทุรนทุราย” “หลวมโหลงเหลง” “อาละวาดวุ่นวาย” “เหนื่อยล้าบาก” “เลียบเคียงอ้อมค้อม” “ตีวเศษ” “กะกะซบซ้น” “รักใคร่เอื้อเฟื้อ” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “ส่วนชั้นใหม่นั้นคือที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ คือกำหนดว่าตั้งแต่เมืองโรมได้เป็นเมืองหลวงของพระราชากรุงอิตาลีอันรวมกัน ความเปลี่ยนแปลงในการก่อสร้างตึกความโตใหญ่ทั้งถนนตพานแลอื่นๆ ก็มีขึ้นอีกมาก แต่เราไม่ผู้ต้องพิจารณาอันใดนัก เพราะเหมือน ๆ กับเมืองอื่นโดยมาก เพราะฉะนั้นการเที่ยวเมืองโรมันนี้แปลกกว่าที่อื่นมาก ด้วยเราได้เห็นของโบราณดึกดำบรรพ์ตั้งอยู่เคียงกันกับของที่เพิ่งจะทำแล้วใหม่ ๆ...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 697-698)

จากตัวอย่าง มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ คำว่า “โบราณ” กับ “ดึกดำบรรพ์” มาเรียงต่อกันเพื่อแสดงถึงความเก่าแก่ของสิ่งของในเมืองโรมัน

(2) “แต่รวบรวมใจความในการที่ขึ้นบกวันนี้ เหนื่อยพอใช้ สะใจที่นอนมานานจนเบื่อขึ้นสระน้ำค่อนข้างพัก รวมเบ็ดเสร็จ ๘ ชั่วโมง แต่ใจคอรื่นรมย์สบายเสียจริง ๆ รู้สึกเช่นอยู่กับบ้านเรา เพราะเจ้าของบ้านเข้าใจดีนัก ไม่มีพิธีรีตองอันใดด้วย นับว่าเป็นวันสบายวันหนึ่ง...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 106)

จากตัวอย่าง มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ คำว่า “รื่นรมย์” กับ “สบาย” มาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นความหมายให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความสำราญพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก

(3) “...อ้ายเปลื้องบอกว่าตั้งแต่มาไม่เห็นหนาว ฟังจะหนาวคือนั่นเท่านั้น ฉันให้เสื้อยัดอย่างหนาของฉันตัวหนึ่ง ให้ดีกว่ามันจะใส่ไม่ได้ เพราะมันอ้วนล่ำมาก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 155)

จากตัวอย่าง มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ คำว่า “อ้วน” กับ “ล่ำ” มาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นความหมายให้เห็นว่าอ้ายเปลื้องตัวใหญ่มากจนอาจจะใส่เสื้อที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานไม่ได้

(4) “...ตึกแบงก์นี้อยู่ข้างจะคร่ำคร่า โดยแต่เป็นชนบทใหญ่จนกระเบื้องปูพื้นแตกเป็นลายกระเบื้องแตกไปหมด ขึ้นกระไดไม้ก็หरोแหว่งไปหมดทั้งนั้น...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 130)

จากตัวอย่าง มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ คำว่า “หโร” กับ “แหว่ง” มาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นความหมายให้เห็นว่าตึกแบงก์ที่พระองค์ทรงพบนั้นเก่าแก่มาก กระทั่งบันไดก็ผุพังไม่สมบูรณ์

(5) “พระยาสุรพลพิพิธดูอาการกิริยาแปลกกว่าแต่ก่อน แต่ก่อนเวลาเฝ้าแหนทำนองยหิมไม่มีใครจะพูด แต่มาคราวนี้ดูไม่เคร่งครัดเหมือนแต่ก่อน...เวลาเล่นก็พูดเป็นการสนุกสนานเอะอะวิ่งไปวิ่งมา หวัร่อยืมแยมไม่ล้ารวมเหมือนอย่างแต่ก่อน”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 213)

จากตัวอย่าง มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ คำว่า “หวัร่อ” กับ “ยืมแยม” มาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นความหมายให้เห็นว่า พระยาสุรพลพิพิธสนุกสนานกว่าเมื่อก่อนมาก ดังอาการที่แสดงออกถึงความสนุกสนานอารมณ์ดี คือ “หวัร่อ” และ “ยืมแยม”

4.1.2.3 การใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน

การใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน คือ การใช้คำที่สื่อความหมายเหมือนกันแต่ต่างรูปกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนและเพื่อให้เกิดความหลากหลาย

เช่น “สรวย-งาม” “ยัมแย้มแจ่มใส-เบิกบาน” “บนบาน-บูชาเส้นสรวง” “โต-ใหญ่” “จำเริญ-รุ่งเรือง” “โบราณ-เก่า” “หลบ-แอบ” “อ้วน-ใหญ่” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...มีคำเขาค่อนว่าผู้หญิงชอบแต่งตัวมาก เพราะเหตุว่าเชื่อแน่ว่าคงจะมีคนดู ตั้งแต่หัวตลอดตีนอยู่เสมอ ไม่ว่าปะใครต่อใคร ถึงน่าจะไม่สรวย รูปจะไม่งาม ที่ใครจะละเลยเสียไม้นั้นไม่มี ถ้ามีองามฤดีงามก็ต้องมีคนเห็น...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 641)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน คือ คำว่า “สรวย” กับ “งาม”

(2) “...ฉันพักที่ห้องเขาชวนให้หมากลางวัน ที่แท้ฉันนั่งเขียนหนังสือ เขาเกณฑ์ให้มาซักพัด สายออกไปตรงประตู ฉันยืนอยู่ที่นั่นตรงหาที่จะให้ยื่นซักที่ไหนดียังไม่ทันตกลงใจ เจ้านั้น ยัมแย้มแจ่มใส มายืนซักอยู่กลางแดดเปรี้ยง ๆ บ่าย ๓ โมงกำลังร้อนจัด ฉันไปมองดูว่ามันจะร้อนเหลือไหนไคล้อยๆ ฤาไม่ เปล่า ยืนเบิกบาน ซักพัดพลางเคียวดูมันนั่นพลางไม่เหลือไคลอะไรเลย...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 97)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน คือ คำว่า “ยัมแย้มแจ่มใส” กับ “เบิกบาน”

(3) “...ที่นับถือมากนั่นคือทูลกระหม่อมฯ เวลาเราไปที่นั่นเห็นดอกกุหลาบซึ่งเอาไปบูชาเสียบอยู่ตามเทวรูปออกแดงไป ครั้นเวลากลับลงมาแล้วก็เห็นคนขึ้นไปนับด้วยร้อย มุ่งหน้าไปที่ทูลกระหม่อมฯ ทั้งนั้น เข่าว่ามีคนไปมาบูชาอยู่เสมอไม่ขาด การที่บนบานนั้นมักจะเป็นเรื่องคลอเคลียหรือใช้เจ็บจนตัวสลดตนเองเมื่อยังไม่ได้เป็นสลดต่อก็เคยมาบูชาเส้นสรวงเหมือนกัน...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 195)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน คือ คำว่า “บนบาน” กับ “บูชาเส้นสรวง”

(4) “...ที่นำเรือนมีต้นมะเขือโตต้นหนึ่ง ใหญ่ไม่เคยเห็นที่เดียวสูงสัก ๓ วา มีลูก
ด้วย...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 77)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่มีความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเพื่อหลีกเลี่ยง
ความซ้ำซ้อน คือ คำว่า “โต” กับ “ใหญ่”

4.1.2.4 การแปลความหมายของคำศัพท์

การแปลความหมายของคำเกิดจากการใช้คำ 2 ภาษา กล่าวคือ การใช้ภาษาอังกฤษ
หรือภาษาต่างประเทศภาษาอื่น และมีคำภาษาไทยที่แปลความหมายของคำภาษาต่างประเทศนั้น
อยู่ด้วย คำพ้องความหมายลักษณะนี้เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
มีความรู้ และความเชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ดังนั้นจึงทำให้พบการใช้
ภาษาต่างประเทศปรากฏในพระราชนิพนธ์ด้วยเสมอ

การใช้คำพ้องความหมายลักษณะนี้ บางคำพระองค์ทรงอธิบายความหมายของคำศัพท์
เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ บางคำทรงใช้ทั้งสองภาษาสลับกันไปมาอย่างผู้ที่คุ้นเคยทั้งสองภาษา
ในขณะที่บางคำทรงบอกคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้เรียกสิ่งนั้นเพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ควบคู่กันไป
โดยวิธีการใช้คำศัพท์ที่พบ คือ การใช้คำที่มีอยู่แล้วในภาษาไทยควบคู่ไปกับคำทับศัพท์ในลักษณะ
การให้ความหมาย และการใช้คำที่มีในภาษาไทยและคำทับศัพท์ในที่แตกต่างกันในลักษณะของผู้ที่
คุ้นเคยทั้งสองภาษา ตัวอย่างเช่น “โดยวารี-ห้องสมุด” “วัด-คะทีดรัล” “ดอกมะลิ-แยสมิน”
“เวดดิ้งเคก-ขนมแต่งงาน” “ถ้ำ-คั้ว” “เต็นร่า-บอล” “นักเรียน-สตูดেন্ট” “พยาบาล-เนิส”
“โซเซียล-การสมาคม” “หัต-กระท่อม” “มังค-นักบวช” “อาเวนิว-ถนน” “ผ้าห่ม-แบลงเกต”
“เมีย-ประโมสุรี” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...กินข้าวกลางวันแล้วพากันไปดูห้องในวังนั้นทั่วทุกแห่ง...เที่ยวทั่วทุกห้อง จน
เซนต์ยอฮอลแลห้องอื่น ๆ ซึ่งเปนที่สำหรับเปิดให้คนเข้าไปดูได้ แลเปนที่รับแขกเมืองอย่าง
ออฟฟิเชียล เจ้าแผ่นดินไม่ได้ประทับในที่นั้น แบ่งเปนคนละตอน ตอนที่พ่อไปอยู่เปนข้างตอนที่

ประทับ ไว้ไว้แต่ไลยรารีคือห้องสมุด อะไรยังไม่เสร็จอย่างหนึ่ง จึงไม่พาเข้าไปดู แต่กำหนดว่าจะให้ไปดู...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 373)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “ไลยรารี” ซึ่งเป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “library” หมายถึง “ห้องสมุด”

(2) “...พินนั้นออกไปเป็นหนทางขึ้นเขาลงเขาซึ่งแลเห็นเมืองเบอนได้ตลอดทั้งเมือง รูปของเมืองเบอนซึ่งควรจะเป็นที่สังเกตก็คือวัด ซึ่งเรียกคะทิดรัลอันไม่สู้ใหญ่นักอย่างหนึ่ง กับที่ประชุมกลางสำหรับทำกฎหมาย แลเห็นเปนยอดของหลังคาทั้งปวงที่แลไปจากบนเขา เห็นติดกันไปหมด...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 662-663)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “วัด” ซึ่งเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “คะทิดรัล” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “cathedral”

(3) “...แล้วนี่เืองมากที่มีดอกมะลิ ฉันได้รับเป็นหลายช่อ แต่ชอบกลกลีบแข็ง เหลือง ๆ เหมือนดอกพุทธรักษา ฝรั่งเรียกแยสมินบ้างอะไรบ้าง โจษกันเอะอะ แต่ชื่อภาษาอาหรับนั้นเป็นพันธุ์ที่จำ...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 105-106)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “ดอกมะลิ” ซึ่งเรียกเป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “แยสมิน” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “jasmine”

(4) “เวลาเช้ากำหนด ๔ โมงเช้าจนเที่ยง มีคนมากมาย ถ้าขึ้นจุดในสมุดนี้หมดหน้ากระดาน ต้องเอาเบรจไว้ที่ มีชื่อในสมุด คนมาหาแล้วกินเข้ากลางวันพอเสร็จก็ถึงเวลาไปแบ่งกัฮองกงแอนเชียงไต้ ชาวสิงคโปร์เรียกว่า “เวดดิ้งเค้ก” ขนมแต่งงาน เพราะตีก้นนั้นมีลวดลายมาก สูง ๓ ชั้น เมเนเยอพาดูตลอด...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 13)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “เวดดิ้งเคก” ซึ่งเป็นคำเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษ มาจากภาษาอังกฤษว่า “Wedding cake” หมายถึง “ขนมแต่งงาน”

(5) “วันนี้ไปพบกับคนที่มาอยู่ทำการคน ๑ หมายถึงพูดภาษาไทยไม่ได้เมื่อยังไม่พบ ถ้าจะถามหาติดศัพท์ ถ้าภาษามลายูเห็นมันคล้ายภาษามครมาก ไปถามว่า คฺุหา มีหรือไม่ ท่านไม่เข้าใจ แต่ครั้นย่ำถึเข้ามันกลับถามว่า คฺุว หรือ ไล้ไปไล้มาได้ความว่า คฺุว นั้นเองคือ ถึ...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 218)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “ถึ” หรือ “คฺุหา” ซึ่งเรียกเป็นภาษามลายูว่า “คฺุว”

(6) “...แอกติงเกวเนอให้สิเกรตารีมีหนังสือมา ว่าในวันที่ ๒๓ จะมีการ เต็นรำ ที่สิงคโปร์ในการวันเกิดวันเหมือนกัน ดูในกำหนดเราจะถึงสิงคโปร์ต่อวันที่ ๒๕ ถ้าเราไปถึงสิงคโปร์ทันในวันนั้นจะเป็นที่ยินดีมาก...เราคิดเห็นว่าการที่เชิญ บอล นั้น บอกเปิดได้ว่าไปไม่ทัน แต่ในการดินเนอเฉพาะอยู่ในกลางโปรแกรม จะบิดพลิ้วเสียด้วยไม่เป็นอัธยาศัยอันดี จึงให้ตอบเลิก บอล และทหารเกียรติยศเสีย รับแต่จะไปในการดินเนอ...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 223-224)

จากตัวอย่าง มีการแปลความหมายของคำศัพท์ คือ คำว่า “เต็นรำ” ซึ่งเรียกทับศัพท์เป็นภาษาอังกฤษว่า “บอล” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “ball”

4.1.3 การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน

การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน คือ การใช้คำที่มีความหมายสัมพันธ์กัน อยู่ในเรื่องเดียวกัน โดยคำเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ ใช้เพื่อบรรยาย พรรณนา และอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศ ธรรมชาติ การเดินทาง อาหาร เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “เวลาบ่ายขึ้นรถโมเตออร์จะไปศาลสูงที่เอาตาหมอบไปด้วย ไปก็ไปทางรัสดัตต์ ซึ่งไปวานนี้ ต่อไปอีกก็เปนท้องทุ่ง ถนนไปในกลางทุ่งผ่านบ้านสักสองตำบล...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 279)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “รถโมเตออร์” “ทาง” “ถนน” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการเดินทางโดยรถยนต์

(2) “...ออกจากนั้นมาเดินอีกหน่อยหนึ่ง แล้วจึงกลับมาโฮเตลอ่านหนังสือ จนถึงเวลาที่จะไปขึ้นรถไฟออกจากปารีสทุ่มเศษ คนโดยสารน้อย...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 624)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “รถไฟ” “คนโดยสาร” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการเดินทางโดยรถไฟ

(3) “...งามเป็นคนละอย่างกับสวิตเซอร์แลนด์ ช่างสวิตเซอร์แลนด์ดูเปนที่เปิดเผยอำเภอ ถ้างามก็งามก็งามเจิดฉาย เช่นน้ำพุตกจากน้ำผาสูงตั้งยี่สิบสามสิบเส้น แม่น้ำลำธารมีน้ำลึก ไหลเชี่ยว แต่ที่นี่ไม่เช่นนั้น แม่น้ำก็เล็ก ๆ กว้างจะไม่เท่าคลองผดุงเสียอีก บางแห่งจึงจะกว้าง ถ้างามกว้างออกไปกว่านั้นก็มีหาดกรวด สายน้ำกลับเปนที่เสียใจ เห็นว่าเล็กไปกว่าที่แคบแต่น้ำลึกนั้นเสียอีก ลำธารก็เปนลำธาร แลเห็นก้อนศิลา...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 269)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “น้ำพุ” “น้ำผา” “แม่น้ำลำธาร” “น้ำลึก” “ไหลเชี่ยว” “แม่น้ำ” “คลองผดุง” “หาดกรวด” “สายน้ำ” “ลำธาร” “ก้อนศิลา” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับธรรมชาติที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางต่างประเทศ

(4) “อีก ๑๕ นาทีจะบ่าย ๓ โมงรถออก ทางที่มาเปนทางเลียบทะเลใกล้หาดบ้าง ห่างหาดมีสวนคั่นบ้างแต่คงแลเห็นทะเลเปนนิจ ท้องฟ้าแลทะเลที่นี่เหมือนรูปเขียนจริง ๆ น้ำก็เปน

สีน้ำเงินใส ฟ้าก็เป็นสีน้ำเงินอ่อนกว่าน้ำ แต่สีหาเมฆหมอกมิได้ สมกับที่เขาว่าสีเป็นไข
นกกการะเวก แสงแดดก็เข้มแหลม...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 779)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ทะเล” “หาด” “ท้องฟ้า” “น้ำ”
“สีน้ำเงิน” “เมฆหมอก” “แสงแดด” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับธรรมชาติที่
ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทาง

(5) “ไฟไหม้อย่างฝรั่งกร่อย ๆ เหมือนฝนอย่างฝรั่ง ไหม้พื้นชั้นต่ำซึ่งอยู่ในใต้ดิน มี
ลูกทรงเป็นน้ำต่างสูงจากทางคนเดินประมาณสักศอกคืบ ตึกที่ไฟไหม้นั้นเป็นตึกอยู่ระหว่างทางสาม
แยก ลึกเข้าไปสักหน่อยหนึ่ง แต่คงยังอยู่ในตอนห้องที่ออกถนนสองข้าง เป็นคว้นพลุ่ง ๆ ออกมา
จากลูกทรงเหล็ก ดูมันเจิบ ๆ กร่อย ๆ ไม่ตึงตังเหมือนไฟไหม้ในเมืองเรา คนที่มาดูก็มาอ้อย ๆ ไม่
ไหลพลั่ง โปลิศคอยกวาดให้ขึ้นยืนอยู่บนทางคนเดินที่ตรงกันข้าม ไม่ยอมให้เดินในท้องถนนเลย
ในท้องถนนมีแต่กองดับเพลิง ซึ่งไม่มีคนมากเท่าใด เอาสายสูบมาติดเข้ากับก๊อกที่มีอยู่กลาง
ถนน มีคนสำหรับให้การประเดี่ยวบอกให้เปิดน้ำ ประเดี่ยวบอกให้ปิดน้ำ...ดับมันช่างยากประดัก
ประเดิดเสียจริง ๆ ไปดู ๆ จนเบื่อต้องกลับ...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 288-289)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ไฟไหม้” “ไหม้” “คว้น” “โปลิศ”
“กองดับเพลิง” “สายสูบ” “ก๊อก” “เปิดน้ำ” “ปิดน้ำ” “ดับ” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กัน
เกี่ยวกับเหตุการณ์ไฟไหม้

(6) “เมื่อคืนนี้ยังไม่สบายติดต่อกันมาแต่ก่อน ข้าเป็นหวัดด้วยเรื่องลงเรือโมเตอ
ไม่ได้ใส่เสื้อชั้นนอก ไอไปนอนไม่ใคร่หลับ...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 655)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ไม่สบาย” “เป็นหวัด” “ไอ” ซึ่ง
เป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพ

(7) “มาถึงพวกผู้หญิงไม่อยู่ไปที่เขาแต่งงานกันที่ถนน Chuech เจ้าบ่าวซื้อบุณเลี้ยง พ่อแม่ตาย เจ้าสาวซื้อลั่นอีว...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 34)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “แต่งงาน” “เจ้าบ่าว” “เจ้าสาว” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับพิธีแต่งงาน

(8) “...ได้ซื้อไข่มุกสามเม็ด ๆ หนึ่งเหลืองงามประเสริฐเลิศล้ำ ราคาแพงเต็มที่ เกี่ยวกันอยู่เป็นนาน จึงได้ซื้อได้...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 233-234)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ซื้อ” “ราคา” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการซื้อขาย

(9) “...ตรงเข้าไปแะที่วเลนตีนซึ่งเปนเรสเตอร์รองต์มีชื่อเสียงล่ำถามากกว่าทำกับข้าวตีนัก ความล่ำถานั้นก็เปนจริง อาหารอยู่ข้างวิเศษ...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 321)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “เรสเตอร์รองต์” “กับข้าว” “อาหาร” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับอาหารการกิน

(10) “...ถ้าหากว่าสะโนมาลาไปเข้าที่หว่านลงไว้ออกสูงขึ้นมาเสียแล้ว ถูกสะโนเข้าตายหมด จำจะต้องหว่านลงไปให้พอเหมาะกะที่สะโนจะมาคลุมไม่เปนอันตราย คราวนี้พอถึงฤดูสปริงเข้านั้นถึงออกแลตั้งรวง แก่สุกพอทันเกี่ยวในต้นฤดูซัมเมอ จะว่าเปนเข้าเบา เพราะได้เกี่ยวก่อนเข้าพรรณอื่น ถ้าจะว่าเปนเข้าหนัก เพราะต้องหว่านข้ามปีก็ตาม แต่พอเริ่มเข้าฤดูสปริง ราษฎรก็ไถหว่านเพิ่มเติมไปเปนแปลง ๆ จนตลอดเวลาหว่านเข้าข้ามฤดูหนาว”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 270)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “เข้า” “หวาน” “งอก” “ตั้งวง” “แกสุก” “เกี้ยว” “เข้าเบา” “เข้าหนัก” “ไถหวาน” “แปลง” “หวานเข้า” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับเกษตรกรรมการทำนาปลูกข้าว

(11) “...พอเหมาะเวลา ๕ โมงจวนเที่ยง ได้ไปยูนิเวอซิตี...การเรียนยูนิเวอซิตีนั้นไม่ใช่เรียนหนังสือ การที่จะอ่านหนังสือนั้นเป็นส่วนของตัวเองที่จะอ่าน ชั่วแต่ต้องไปฟังเล็กเชอเล็กเชอนั้นเรื่องต่าง ๆ ห้องต่าง ๆ ตามแต่จะเลือกฟัง แล้วกำหนดจดจำไว้ มาเรียนด้วยหนังสือต่อในที่ของตัวเอง สตูดิโอในเมืองนี้มีประมาณสองพันคน แบ่งเป็นคณะต่าง ๆ เครื่องหมายสำหรับคณะนั้นใช้หมวกสีขาว สีแดง สีเหลือง เป็นต้น...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 296)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ยูนิเวอซิตี” “การเรียนยูนิเวอซิตี” “เรียนหนังสือ” “อ่านหนังสือ” “ฟังเล็กเชอ” “เล็กเชอ” “เลือกฟัง” “เรียน” “หนังสือ” “สตูดิโอ” “คณะ” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัย

(12) “ครั้นเมื่อมาถึงที่นี้ออกเสียใจว่ามาจากนิสเร็วไป ไม่มีอะไรดูมีโรงบ่อนหลังหนึ่ง เล่นเลขหมุน มันแทงกันอย่างไรไม่เข้าใจ อีกอย่างหนึ่งเล่นไฟดำไฟแดง แจกไฟอย่างมาก ๑๒ ใบ อย่างน้อย ๘ ใบ...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 387)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “โรงบ่อน” “เลขหมุน” “แทง” “ไฟดำไฟแดง” “แจกไฟ” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการเล่นพนัน

(13) “กินเช้า ๕ โมงเช้า แล้วไปที่นอมัสสกุลมีนักเรียน ๖๐ คน สอนภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส แลเยอรมัน เปนธรรมเนียมเขาต้องให้เราดูภาษาอังกฤษ ให้นักเรียนอ่านให้ฟังแต่ไม่มีขีดสักคนเดียว โรงเรียนนี้สำหรับซ่อมครูอย่างเดียว...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 120)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “นอมัสสกุล” “นักเรียน” “สอน” “โรงเรียน” “ครู” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียน

(14) “คนโทษหนักที่ตัดสินประหารชีวิตเอาไว้ห้องนอกใกล้ผู้คุมทีเดียว พอเข้าไปในคุกก็ถึงก่อน ฝรั่งที่ฆ่าเมียที่เมืองสลาฟซึ่งมีสเตอร์แมกซ์แวลต์องมานั้นตัดสินโทษถึงตายแล้ว ขังอยู่ในห้องประตูเป็นกรงเหล็ก...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 156-157)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “คนโทษ” “ตัดสินประหารชีวิต” “ผู้คุม” “คุก” “ฆ่า” “ตัดสินโทษ” “ขัง” “กรงเหล็ก” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับเรือนจำ

(15) “...ม้าลูกผสมฟังจะหัดใช้ปากอ่อนอย่างยิ่ง ใช้บังเหียนสายเดียว วิ่งยกตีนงาม นัก ขี่เตรียมตลอดวิ่งแคนเตอกัสนิทตี เลย์รักม้าขึ้นมารถองขี่ม้า...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 114)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ม้า” “บังเหียน” “วิ่ง” “ขี่” “ขี่ม้า” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการขี่ม้า

4.1.4 การใช้คำจากกลุ่มและคำลูกกลุ่ม

การใช้คำจากกลุ่มและคำลูกกลุ่ม คือ การใช้รูปภาษาที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย ในฐานะที่เป็นหน่วยใหญ่ของหน่วยย่อยเดียวกัน โดยมีคำจากกลุ่มเป็นหน่วยใหญ่ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงโดยใช้ตัวหนาและขีดเส้นใต้ที่คำจากกลุ่ม และมีคำลูกกลุ่มเป็นหน่วยย่อยของหน่วยใหญ่นั้นซึ่งผู้วิจัยจะแสดงโดยใช้ตัวหนาและขีดเส้นใต้ที่คำลูกกลุ่ม

ตัวอย่าง

(1) “...มะเขือลูกใหญ่นั้นปนมะเขือม่วง พริกปนสีต่าง ๆ ขาว เขียว เหลือง แดง ครึ่ง มีขนาดต่าง ๆ ยิ่งใหญ่ยิ่งเผ็ดน้อย...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 721)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “สี” และคำลูกกลุ่ม คือ “ขาว” “เขียว” “เหลือง” “แดง” “ครั้ง” ซึ่งเป็นการบรรยายสีของพริกที่แตกต่างกันออกไป

(2) “ได้แทงโลหิตออกตรวจสองอย่างสอบกัน คืออย่างหนึ่งตรวจด้วยกล้องส่อง อีกอย่างหนึ่งตรวจด้วยหลอด เวลาแทงโลหิตออกมาแลเห็นด้วยตาเปล่าก็สังเกตได้ว่าที่ชั้นเรโมนั้นสีจางเป็นชมพูแก่ ๆ คราวนี้เป็นสีทับทิม ผลแห่งการตรวจนั้นได้ความว่าโลหิตดีขึ้น ตามเกณฑ์ว่าได้ ๗๖ แต่อัตราที่ควรจะเป็นนั้นควรจะร้อยละหนึ่งจนโลหิตเป็นสีครั้ง จึงจะนับว่าดีบริบูรณ์...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 304)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “สี” และคำลูกกลุ่ม คือ “ชมพู” “สีทับทิม” “สีครั้ง” ซึ่งเป็นการบรรยายสีของพระโลหิตที่แพทย์ผู้ถวายการรักษาเจาะออกมาตรวจ

(3) “...นาฬิกาเรือนนี้เป็นเรือนใหม่...อีกช่องหนึ่งขึ้นไปบอกวัน วันอาทิตย์รูปอะโปโล คือพระอาทิตย์ วันจันทร์รูปไดนา คือพระจันทร์ วันอังคารรูปมาร์ส คือพระอังคาร วันพุธรูปมคิวรี คือพระพุธ วันพฤหัสบดีรูปยูปีเตอร์ คือพระพฤหัสบดี วันศุกร์รูปวินัส คือพระศุกร์ วันเสาร์รูปซาเตอน คือพระเสาร์ เปลี่ยนกันออกวันละรูป...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 322-323)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “วัน” และคำลูกกลุ่ม คือ “วันอาทิตย์” “วันจันทร์” “วันอังคาร” “วันพุธ” “วันพฤหัสบดี” “วันศุกร์” “วันเสาร์” เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของนาฬิกาเรือนใหม่

(4) “...สัตว์ที่ตำบลนี้เองไม่มี เพราะปราศจากหญ้าแลน้ำมีมาแต่ข้างใน ๆ อุรุฟ้าเป็นพื้น ม้าออสเตรเลียก็อยู่ไม่ได้ ต้องใช้ม้าอาหรับ...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 84)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “สัตว์” และคำลูกกลุ่ม คือ “อุรุ” “ฟ้า” “ม้าออสเตรเลีย” “ม้าอาหรับ” เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับสัตว์ที่มีและไม่มีในท้องถิ่นนั้น

(5) “...ถนนที่ทำเหมือนใยแมงมุม เหลือที่ผู้มาใหม่จะจำได้ แต่ถึงอย่างนั้น ยังรู้สึกได้ว่ายังจำง่ายกว่าที่อื่น ๆ เพราะมีสิ่งสำคัญเป็นที่สังเกตตั้งที่ว่านี้ รถสารพัดทุกอย่างที่จะพึงมียกไว้แต่รถแฮนซัมแคบที่มีปัดน้ำ อันมีแต่เฉพาะเมืองอังกฤษ นอกนั้นมีสารพัดทุกอย่าง รถออมนิบัสทั้งเทียมม้าสามแลสตีมีแลเอเลกตริก รถโมเตอคาร์สารพัดทุกอย่าง จนกระทั่งโมเตอคาร์ ๒ ชั้น คนนั่งแน่นคลัก...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 359)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “รถ” และคำลูกกลุ่ม คือ “รถแฮนซัมแคบ” “รถออมนิบัส” “รถโมเตอคาร์” “โมเตอคาร์ ๒ ชั้น” ซึ่งเป็นให้รายละเอียดเกี่ยวกับรถประเภทต่าง ๆ ที่ทรงพบในเมืองนั้น

(6) “...แล้วรับทูตต่างประเทศ มีทูตออสเตรเลียฮังการี คนนี้ดูอยู่ข้างจะโปรดมาก ทูตฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลีแลอื่น ๆ มีบารอนโกมุระ ทูตญี่ปุ่นซึ่งเคยเปนเสนาบดีว่าการต่างประเทศ เปนคนมีชื่อเสียงมาก...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 365)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ทูตต่างประเทศ” และคำลูกกลุ่ม คือ “ทูตออสเตรเลียฮังการี” “ทูตฝรั่งเศส” “ทูตเยอรมัน” “ทูตอิตาลี” “ทูตญี่ปุ่น”

(7) “...เกวียนร้านผักนี้ล้มเล่าไปเปนสิ่งซึ่งเห็นจินตนาในเมืองปาเลอริมเหมือนกัน คือมีผักสิ่งละอันพรรณละน้อย มีมันเสียบไม้ปักที่ปากกระสอบ มีมะเขือเทศเสียบไม้ปักที่ปากกระสอบ มีผักเหลืองแต่ลูกไม่กลมหรือแบนเหมือนของเรา รูปยาวเหมือนบวบแต่โตเท่าผักเขียว...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 777-778)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ผัก” และคำลูกกลุ่ม คือ “มัน” “มะเขือเทศ” “ผักเหลือง” “บวบ” “ผักเขียว” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับร้านขายผักในเมืองนั้น

(8) “...ในตลาดไม่มีผลไม้อื่นเลยนอกจากสับปะรด ได้ถามกันมาแต่เวลากินข้าวแล้ว ว่าไม่มีผลไม้ชนิดใดเลย เพราะพวกจีนคิดแต่จะทำดีบุกเท่านั้น มังคุดที่เลี้ยงก็มาแต่มะละกา ส้มก็เป็นส้มเมืองจีน ไม่มีอะไรนอกจากสับปะรดจริง ๆ...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 102)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ผลไม้” และคำลูกกลุ่ม คือ “สับปะรด” “มังคุด” “ส้ม” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับผลไม้ที่ทรงพบในตลาดระหว่างการเสด็จประพาส

(9) “...ลูกไม้ได้กินแล้วคือแซร์รี ลักษณะลูกพุมเรียง แต่ดีกว่าที่ไม่ติดปาก กินแล้วไม่ต้องอยากอีก ลูกปืชหวานซิด ๆ รสชาติเป็นพื้นขาวไม่อร่อยเลย ดีแต่สตรอบรี ๆ ก็ลูกเล็กกว่ายาวา แต่รสดีกว่าไม่เป็นแตงหนู สตรอบรีบ้านโตกว่าที่ยาวา เท่าลิ้นจี่ลูกใหญ่ ๆ เป็นลูกไม้ที่กินอร่อย ลูกแอปเปิ้ลนี้อ่านออกแล้วไม่ว่าอะไรเลยพุทราเราเองเป็นแต่มันลูกโตเป็นลูกไม้ป่าพระหิมพานต์ ถ้าดิบ ๆ จิ้มน้ำตาลกับเกลือเป็นพุทราเปรี้ยว ๆ...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 212-213)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ลูกไม้” และคำลูกกลุ่ม คือ “แซร์รี” “ลูกพุมเรียง” “ลูกปืช” “สตรอบรี” “แตงหนู” “สตรอบรีบ้าน” “ลิ้นจี่” “ลูกแอปเปิ้ล” “พุทรา” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับรสชาติของลูกไม้ต่าง ๆ ที่พระองค์ได้เสวยแล้ว

(10) “...คนที่เรียงพิมพ์คนเรียงต้องใช้หลายภาษา เพราะกฎหมายออกต้องพิมพ์ทั้ง ภาษาจีน ขวา มลายู ซุนดา แลวิลันดา แลตีหนังสือเรื่องวิชาการต่าง ๆ คนที่เรียงภาษาใดใช้คน ชาตินั้น...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 55)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ภาษา” และคำลูกกลุ่ม คือ “ภาษาจีน” “ภาษาขวา” “ภาษามลายู” “ภาษาซุนดา” “ภาษาวิลันดา” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือว่าต้องใช้หลายภาษา

(11) “...พื้นแผ่นดินราบอยู่หว่างเขา บนเขาข้างแห้งแล้งเสียจริง ๆ หาต้นไม้ใบหญ้าอะไรไม่มีใครจะมี แต่ในพื้นแผ่นดินราบหว่างเขานั้นมีต้นไม้เขียวสดชื่น ล้วนแต่ต้นส้มแลมะนาวทั้งนั้น...”

(ไกลบ้าน, ล.2, น. 756)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ต้นไม้” และคำลูกกลุ่ม คือ “ต้นส้ม” “มะนาว” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับต้นไม้ที่ทรงพบเห็นในพื้นที่หว่างเขา

(12) “...มีต้นไม้เป็นอาเวนิวตอนสั้น ๆ อยู่ข้างจะงามใช้ต้นไม้ไทรกับต้นประดู่ทั้งนั้น ถ้าต้นไม้ไทรแล้วมีเฟินมีกล้วยไม้เกาะลำต้น...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 31)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ต้นไม้” และคำลูกกลุ่ม คือ “ต้นไม้ไทร” “ต้นประดู่” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับต้นไม้ที่ปลูกในเมืองนั้น

(13) “...เวลาค่ำฝนตกนิดหน่อยแล้วกลับแลเห็นดาวกระจ่างดี ดาวจระเข้แลดาวเหนือเด่นทุกวัน...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 80)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ดาว” และคำลูกกลุ่ม คือ “ดาวจระเข้” “ดาวเหนือ” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับดวงดาวที่ทรงพบในท้องฟ้าเวลาค่ำ

(14) “...ถ้าสนทนาถึงเรื่องกฤษแล้วดูพวกชาวชอบพูดนักจนเหลือที่จะจดจำ ยังอาวุธต่าง ๆ ด้ามยาว ๆ ปักราวเรียงเปนแถวไป สวมถุงผ้าปุมปากถุงแดงราวละ ๖ เล่ม ๗ เล่ม ออกสพรุ่งไป อาวุธเหล่านี้เรียกว่าตุ้มเพ ได้ถอดถุงแลถอดฝักให้ดูบางเล่ม คือเล่มหนึ่งเปนตรีสามแหลมรูปร่างคล้ายฉมวก เรียกว่าตรีศูลชัยของ...อีกเล่มหนึ่งเปนรูปจักรที่เดียวตัวแต่มีเปลวยื่นออกไปจากที่คมอีก ๓ แห่ง เรียกว่าจักระ อีกเล่มหนึ่งรูปเหมือนปลายหอกหรือขนกหักเปนเงี่ยงข้างหนึ่งเอนออกไปจากด้ามมีคมเหล็กติดอีก ๒ คม เรียกว่านังคาละ...เรื่องอาวุธนี้อย่างหนึ่ง เมื่อถอดถุง

ออกมาเราเห็นว่ามันตรีศูลเราดี ๆ มันจักรเราดี ๆ ก็ทักว่าตรีศูลว่าจักร ฮากันลั่น ๆ ไปว่ารู้มาก แต่ที่แท้ยายของเรามันมีเท่านั้น...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 175-176)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “อาวุธ” และคำลูกกลุ่ม คือ “ตุ้มเพ” “ตรีสามแหลม” “ฉมวก” “ตรีศูลชัยของ” “จักร” “จักระ” “หอก” “ชนก” “นั่งคาละ” “ตรีศูล” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับอาวุธที่ทรงพบเห็นในเมืองชวา

(15) “...อาวุธที่เาออกมาให้ดูนั้น คือ จักรเป็นวงกลม ๆ มีเหล็กที่เป็นก้านปลายแหลม ๔ ด้าน ค้ำยาวที่ปลายแหลมหยักเป็นคดกฤษที่วงก็คมเหมือนกัน ตรีศูลมี ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเช่นฉมวก อย่างหนึ่งเช่นพระแสงตรี หอกซัดคู่ ๑ หอกแขกเล่ม ๑...”

(ชวาทรงหลัง, น. 194-195)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “อาวุธ” และคำลูกกลุ่ม คือ “จักร” “กฤษ” “ตรีศูล” “ฉมวก” “พระแสงตรี” “หอกซัด” “หอกแขก” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับอาวุธที่มีผู้นำมาแสดงเพื่อให้พระองค์ทอดพระเนตร

(16) “อาหารอยู่ข้างจะพอใช้แต่แปลกกับที่อื่น คือเริ่มต้นมีเนื้อเค็ม ขนมปัง ไข่ เหมือนอาหารเช้า แล้วมีไก่เป็นของที่ทำดีกว่าที่ไฮเดลโฮมนี้ ครั้นกินแล้วลงปลายกล้วย ก้างกับ เนย...”

(ชวาทรงหลัง, น. 51-52)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “อาหาร” และคำลูกกลุ่ม คือ “เนื้อเค็ม” “เนย” “ขนมปัง” “ไข่” “ไก่” “กล้วยก้าง” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระกระยาหารที่พระองค์เสวยในเมืองนั้น

(17) “...โทษกันเรื่องไม่กินเหล้าด้วยอะไร? เราว่าสุรา เมรย มัช ขบ มา ทฏฐ นา เวรม ณิ แก่ เข้าใจซึ่มซาบเพราะได้เรียนหนังสือที่ลังกา อ้อทันทีว่าศีลห้าเลยว่ถ้าปานกลางแล้วไม่เป็นไร...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 147)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ศีลห้า” และคำลูกกลุ่ม คือ “สุราเมรัยมิชฌปมาทฐฐานาเวรมณิ” ซึ่งเป็นศีลข้อที่ 5 ในศีลห้าที่ว่าด้วยการห้ามเสพของมึนเมา

(18) “...เรือสองลำนี้เดินผลัดกันวันละลำ สำหรับบรรทุกข้าวสาร โค เปิด ไก่อ พืน และ ตื๋นุก ซึ่งเป็นสินค้าออกจากเมืองไทรไปเมืองปีนัง...”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 188)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “สินค้า” และคำลูกกลุ่ม คือ “ข้าวสาร” “โค” “เปิด” “ไก่อ” “พืน” “ตื๋นุก” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าที่บรรทุกโดยเรือจากเมืองไทรไปเมืองปีนัง

4.1.5 การใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่

การใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่ หมายถึง การใช้คำที่เป็นส่วนประกอบย่อยของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาถูกรวมกันเพื่อสื่อถึงหน่วยใหญ่ หรืออีกนัยหนึ่งหน่วยย่อยที่นำมาถูกรวมกันเป็นส่วนประกอบหนึ่งของหน่วยใหญ่นั้นเอง โดยผู้วิจัยจะใช้ตัวหนาและขีดเส้นใต้ที่หน่วยใหญ่และจะขีดเส้นใต้ที่คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่

ตัวอย่าง

(1) “...ผลไม้เน้กตรินที่เหมือนกับปีช แต่ไม่มีที่อื่น มีอยู่แต่ที่วันด์เซอนั้น จนแลเห็น ต้นเข้าไม่ว่าอะไร ปลูกในเรือนกระจัก โคนใหญ่เกือบ ๒ กำ แต่ตัดลงไปเหลือพื้นดินประมาณสัก คืบเศษ คราวนี้เลี้ยงกิ่งขึ้นมาเป้นแฉก ๆ แลดูเหมือนรูปพัดขนนก ถูกติดตั้งแต่คอขึ้นไปจนกระทั่งถึงปลายกิ่งที่จดหลังคา...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 375)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “ผลไม้เน้กตริน” คือ “ต้น” “โคน” “กิ่ง” “ลูก”

(2) “...วัดนี้มีต้นมะนาวงามๆ แต่เขาตามทางมานั้นแห้ง หาต้นไม้ไม่ได้ นอกจาก ต้นใบเสมาซึ่งเขาปลูกสำหรับกินลูก อ้ายลูกใบเสมานี้ ขายออกจากเมืองไปจนถึงเนเปอลแลโรม ใบเสมาใบหนึ่งมันออกได้หลาย ๆ ลูก ติดตุงตึงน่าเกลียดกินก็ไม่ใช่เรื่อง รูปร่างทำนองลูกยอ แต่มี หนามจุกๆ อยู่ตามช่อง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 756)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “ต้นใบเสมา” คือ “ลูก” “ลูกใบเสมา” “ใบเสมา” “หนาม”

(3) “บ้านเรือนราษฎรสามัญที่ใช้กันอยู่ คล้าย ๆ กับโบสถ์บ้านนอกเมืองเราหลังคา กรวดสูง บันลมปูนมีผนังอยู่ชั้นเดียวเหมือนโบสถ์เท่านั้น คราวนี้อีกชั้นหนึ่งขึ้นไปอยู่บน ช่อ เจาะ หน้าต่างทาง จั่วก็เหมือนวัดอีกนั้นแหละ คราวนี้ยังมีขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งเป็น หน้าต่างเดียวอยู่ปลาย จั่ว จะ เสียบธงเพียวเขียวเหลืองอะไรก็ยื่นออกมาจาก หน้าต่างนั้น...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 279)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “บ้านเรือน” คือ “หลังคา” “บันลม” “ผนัง” “ช่อ” “หน้าต่าง” “จั่ว”

(4) “เป็น เรือนชั้นเดียว พื้นดาดปูน มี ผนังแต่ด้านใน ด้านข้างนอกมีแต่ เสา ในระหว่าง เสาตีตารางไม้กันเปิดแต่ช่อง ประตูไม่ต้องมี หน้าต่างเลย นอกตารางมีมู่ลี่ห่วยชิงอีกชั้นหนึ่ง แต่ กระนั้นยังสว่างเหมือนเรือนเราธรรมดา ผนังแล เสาหนาอ้วนเตอะตะ ช่อบางตัวหากเป็นเหลี่ยม บางตัวหากครึ่งไม้หากครึ่งหนึ่ง ตามบุญตามกรรมดาดผ้าขาวเป็น เพดาน ถ้าเป็นบ้านเราจะเป็นรั้ว จิ้งจกตุ๊กแกตีนก ยากที่จะบอกว่าแปลนเรือนเป็นอย่างไร ต้องการต่อแห่งใดต่อเข้า จันทัน แปลน ไม่เล้าหมูทั้งต้น ๆ ดาด สังกะสี...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ.2440, น.95-96)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “เรือน” คือ “พื้น” “ผนัง” “เสา” “ประตู” “หน้าต่าง” “ช่อ” “เพดาน” “จันทัน” “แปลน” “สังกะสี”

(5) “...ไปต่อไปอีกจนถึงนอกหมู่บ้านจึงพบเรือนอย่างสุন্দาแท้ คือหลังคาเดี่ยวสูงจั่ว ย้อยออกไปข้างหน้าเพราะใช้อกไถยาว บันลมใช้ไม้แก่นเล็ก ๆ ไขว้กันเหมือนเขาควาย ฝาแฝงไม่มี หน้าต่างมีแต่ประตูช่องเดียว...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 104)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “เรือน” คือ “หลังคา” “จั่ว” “อกไถ” “บันลม” “ฝาแฝง” “หน้าต่าง” “ประตู”

(6) “...ในถ้ำนี้ไม่มีปล่องข้างใน ครวันได้อบหายใจเกือบไม่ออก มีฝรั่งเขียนชื่อไว้หลาย คน ได้จารึกอักษร จ.ป.ร. และศักราชพอเป็นรอย ๆ ไว้ที่ผนังสุดถ้ำ...”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 187)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “ถ้ำ” คือ “ปล่อง” “ผนัง”

(7) “เครื่องที่สำหรับรมจมูกแลปากนั้น มีท่อน้ำร้อนท่อหนึ่ง ท่อน้ำเย็นท่อหนึ่งมา เจือกันให้พอดี มีหลอดแยกลงไปในหม้อน้ำอันหนึ่ง เปาลมออกมาอันหนึ่งรูปร่างเหมือนหลอดแก้ว ที่เป้าน้ำอบฝรั่งไม่ได้มีติดเลย ปลายหลอดเจาะตรงช่องที่จะเข้าจมูกแลปาก...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 290)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “เครื่องที่สำหรับรมจมูก” คือ “ท่อน้ำร้อน” “ท่อน้ำเย็น” “หลอด” “หม้อน้ำ” “เปาลม”

(8) “ลืมเล่าเรื่องเขามีที่ขายเพลงข้อแอ้ถาหีบเสียงชอบกลคืออยู่แห่งหนึ่ง ทำแป้นตู้ยาว ข้างบนมีเลข ๔ ช่อง และมีช่องสำหรับหยอดอัฐ อัฐนั้นจำจะต้องไปซื้ออัฐไก่แจ้ของเขามาหยอดจึงจะได้ขนาด มีแคตลอกบอกชื่อเพลงแลเลขประจำเพลงนั้นวางไว้ที่ขานตู้ ถ้าผู้ใดอยากจะฟังเพลงใด ดูเลขที่หมายเพลง หันช่องเลขให้ตรงตามจำนวน แล้วเอาอัฐหยอดทางช่องสักครู่หนึ่ง เอาแป้นที่ สำหรับฟังโทรศัพท์ที่หูทั้งสองข้าง ก็ได้ยินเสียงเพลงที่ต้องการนั้น...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 640)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “หีบเสียง” คือ “เลข” “ช่องสำหรับหยอดอัฐ” “แคตลอก” “แป้นที่สำหรับฟังโทรศัพท์”

(9) “เวลาเที่ยงแล้ว ลงเรือโมเตอร์ลอนซ์ลำใหญ่เก่งหฺร เครื่องเปนมอเซเดสกระจุกกระจิก ดูประดักประเดิดกว่าลำที่กล่าวแล้วนั้นเปนนํามาก คนที่เดินเรือดูไม่ได้อยู่สุขต้องแก่นั่นแก่ นี่ ลงปลายต้องวางหางเสือเสียปล่อยให้แล่นไปเอง จึงไปมองข้างท้ายเรือแล้วกลับมาที่เครื่องใหม่ ชูลมุนหลายทอด ถึงกำลังที่ดีอยู่ก็เดินไม่ไปถึงไหน ออกไปยังไม่ทันถึงกึ่งกลางทะเลสาบวงในลิ้มที่จักรหลุด ต้องแล่นกลับ กลับเข้ามาได้ด้วยความสะดวกมากกว่าด้วยใบจักร เสียเวลาเปนนาน...”
(ไกลบ้าน ล.2, น. 666-667)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “เรือโมเตอร์ลอนซ์” คือ “เครื่อง” “หางเสือ” “ลิ้ม” “จักร” “ใบจักร”

(10) “...เวลาที่มาน้อยอยู่ข้างจะอาลัยอาวรณ์มาก ประทานกำไลของกวัน แต่ให้ผัว ประทาน นิลกลางเม็ดใหญ่งามมากมีเพชรเม็ดใหญ่ ๆ รอบเปลี่ยนเป็นเข็มกลัดได้ด้วย...”
(พระราชหัตถเลขา พ.ศ.2440,น. 233)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “กำไล” คือ “นิล” “เพชร”

(11) “...มีคนที่ทำดุริยางค์ดนตรีนั้นหมดด้วยกันร้อยห้าสิบคน มีแตรขลุ่ยประมาณสักหกเท่านั้น ฮ้ำปสี่ นอกนั้นซอทั้งสิ้น คนที่มาเล่นนั้นเปนนาดิสต์ชาติต่าง ๆ ตั้งแตร์สเซียเปนต์...”
(ไกลบ้าน ล.1, น. 394)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “ดุริยางค์ดนตรี” คือ “แตร” “ขลุ่ย” “ฮ้ำป” “ซอ”

(12) “มีพิณพาทย์สำหรับหนึ่ง คือรนาทราง ๑ ซอคัน๑ ฆ้องวง ๑ ฆ้องใหญ่ใบ ๑ บ้าง ๒ ใบบ้าง กลองรูปร่างเหมือนชนะ แต่อ้วนกว่าสักหน่อยหนึ่ง มีสองนํ่าเล็ก ๆ อัน ๑...”
(ชวากว่าสองเดือน, น. 108)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “พิณพาทย์” คือ “รนาท” “ซอ” “ฆ้องราง” “ฆ้องใหญ่” “กลอง”

(13) “...มีที่ควรจะบอกได้ แต่เรื่องกินช่อของน้ำน้ำพริก เสมอใจประจักษ์กันไปหน่อยหนึ่ง คือเอาลูกโตกว่าหัวแมลงวันมาให้กิน แต่ก็อร่อย แต่น้ำพริกแล้วไม่เป็นรสเลย เพราะต้องใช้แอนโซวี ซึ่งลูกชายใหญ่เรียกว่าจินตรกระวี แทนกะปิ พริกก็มีแต่พริกแห้งเผ็ดกั้วร้าว มะนาวก็มีแต่มะจั่วเปรี้ยวร้ายกาจ ต้องนึกว่าน้ำพริกจึงจะรู้ว่าน้ำพริก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ.2440, น. 246)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของ “น้ำพริก” คือ “กะปิ” “พริก” “มะนาว”

จากการศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความโดยการใช้คำศัพท์ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า มีการใช้คำศัพท์เพื่อเชื่อมโยงความ 5 ลักษณะ คือ การใช้คำตรงข้าม การใช้คำพ้องความหมาย การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน การใช้คำจากกลุ่มและคำลูกกลุ่ม และการใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่

การเชื่อมโยงความลักษณะดังกล่าวช่วยแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายให้เกิดขึ้นภายในประโยคหรือข้อความเพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประสบพบเห็นระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสต่างประเทศ กล่าวคือ การใช้คำซ้ำชุดกัน การใช้คำจากกลุ่มและลูกกลุ่ม และการใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่ เป็นกลวิธีที่ใช้ในการบรรยาย พรรณนา หรืออธิบายเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความละเอียดชัดเจน และแสดงถึงความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกันของประโยคหรือข้อความ ส่วนการใช้คำพ้องความหมายนั้นนอกจากจะช่วยเน้นหรือเพิ่มความหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นแล้วยังช่วยให้สำนวนภาษาเกิดความไพเราะสละสลวยอีกด้วย เนื่องจากคำพ้องความหมายที่อยู่ในรูปแบบคำซ้อนนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะสัมผัสคล้องจองหรือสัมผัสอักษร

4.2 การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อม

การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อม คือ การแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายในลักษณะต่าง ๆ ของข้อความที่ปรากฏต่อเนื่องกัน เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่อยู่ต่อเนื่องหรือใกล้เคียงกันโดยมี“คำเชื่อม”แสดงการเชื่อมโยงเหตุการณ์ระหว่างหน่วยภาษา 2 หน่วย การศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539) และเทพี จรัสจรวงเกียรติ (2543) เป็นหลัก

จากการศึกษาการเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถแบ่งประเภทของคำเชื่อมออกเป็น 19 ประเภท ดังนี้

4.2.1 คำเชื่อมแสดงการเสริม

คำเชื่อมแสดงการเสริม คือ คำเชื่อมที่แสดงความหมายเสริมหรือเพิ่มเติมข้อมูลจนสมบูรณ์ครบตามที่ต้องการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเนื้อความนั้นมีความต่อเนื่องเป็นไปในทำนองเดียวกัน ได้แก่ “รวมทั้ง” “กับทั้ง” “แถม” “แถมทั้ง” “ทั้ง” “กับ” “ก็” “นอกจากนี้” “และ...ก็” “พร้อมกับ” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...ได้เที่ยวเสด็จขึ้นข้าใจ หาไม่หาเวลาเห็นไม่ได้ จำจะต้องรีบ ๆ ผ่าน ๆ อยู่เปนนิจนี้ได้เดินลงมาดูห้องกลาง ที่เขารับของจ่ายของ ที่ขายตัว ร้านต่าง ๆ คือร้านรูปภาพ เครื่องไฟฟ้า ถ้วยจานและอะไรต่าง ๆ **รวมทั้ง**ลูกโลกแก้วหมุน...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 266)

จากตัวอย่าง “**รวมทั้ง**” เป็นคำเชื่อมแสดงการเสริมเพื่อให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับร้านค้าต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นที่เสด็จขึ้น โดยเชื่อมระหว่าง “ร้านต่าง ๆ คือร้านรูปภาพ เครื่องไฟฟ้า ถ้วยจาน และอะไรต่าง ๆ” กับ “ลูกโลกแก้วหมุน”

(2) “...ที่แถบข้างเขาขึ้นมาจากหมู่บ้านเป็นที่ไร่เข้าสาธิตไร่หญ้า เหนือนั้นขึ้นไปเป็นป่าสนทั่วทุกไหล่เขาอดเขา เป็นสนที่เขาได้ปลูกไว้สำหรับใช้การ เมื่อได้ขนาดแล้วตัดขาย เมื่อดูประสมกันเข้าหมดทั้งต้นสน ไร่เข้าสาธิต ไร่หญ้า แม่น้ำถาลธาร **กับทั้ง**รูปเรือน ภูมบ้าน รูปคน เครื่องแต่งตัว ปรากฏว่าเป็นไปในตำบลแห่งหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนที่อื่น ก็คือที่ตำบลชวาสดิ์ถาลถ้าจะแปลกก็แปลกพอเรศต์นั่นเอง ดูภูมฐานกระจุกระจี...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 268-269)

จากตัวอย่าง “**กับทั้ง**” เป็นคำเชื่อมแสดงการเสริมเพื่อให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทาง โดยเชื่อมระหว่าง “ทั้งต้นสน ไร่เข้าสาธิต ไร่หญ้า แม่น้ำถาลธาร” กับ “รูปเรือน ภูมบ้าน รูปคน เครื่องแต่งตัว”

(3) “...เยเนรอลแบรอนผู้นี้เป็นผู้รู้จักบุรฉัตร เวลานั้นเขาเป็นเคอเนล บุรฉัตรไปเรียนเพนทหารเอนิเนียทีแซ้ม เป็นคนมีอาการเปิดเผย **แล**น้ำใจดีเป็นอันมาก...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 812)

จากตัวอย่าง “**แล**” เป็นคำเชื่อมแสดงการเสริมเพื่อให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของเยเนรอลแบรอนที่พระองค์ทรงสังเกตเห็น โดยเชื่อมระหว่าง “เป็นคนมีอาการเปิดเผย” กับ “น้ำใจดีเป็นอันมาก”

4.2.2 คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง

คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง คือ คำเชื่อมที่แสดงความหมายขัดแย้งกัน แตกต่างกัน หรือตรงข้ามกัน เพื่อแสดงว่าเหตุการณ์ในประโยคหรือข้อความที่อยู่ใกล้เคียงกันนั้นไม่เป็นไปในทำนองเดียวกัน โดยมีคำแสดงความขัดแย้ง ได้แก่ “แต่” “เว้นแต่” “ถึงกระนั้น” “แต่กระนั้น” “แต่ว่า” “ตรงกันข้าม” “ถึงแม้ว่า” “แต่อย่างไร” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “อากาศเย็นดูมีหนาวบ้าง แต่ในโฮเทลไม่มีใครจะรู้สึก เพราะมันทำอย่างอุดหนุนตามแบบวิลันดา เวลาแรกนอนร้อนแต่ตอนดึกหนาวพอห่มผ้าผืนเดียว”

(ชวาครั้งหลัง, น. 40)

จากตัวอย่าง “แต่” เป็นคำเชื่อมแสดงความขัดแย้งเกี่ยวกับลักษณะอากาศขณะที่พระองค์บรรทมว่าเวลาแรกร้อนแต่พอตอนดึกหนาว โดยเชื่อมระหว่าง “เวลาแรกนอนร้อน” กับ “ตอนดึกหนาวพอนุ่มผ้าฝืนเดียว”

(2) “...พอไปถึงก็ลงเรือลำหนึ่ง กรมสมมตพายหัว กรมดำรงกับตันลงท้าย อีกลำหนึ่งหันหน้ากับคนอื่น ๆ พระยาเทเวศกับสรพรพลงเรือเล็กลำหนึ่ง พอออกพายฝนก็ตก แต่เข้าใจว่าจะเล็กน้อย ยิ่งไปอีกยิ่งตกใหญ่ลงมาถึงเช้า ๆ จนเป็นควันมืดไปหมด ทนไปพอสุดมุมข้างตะวันตกออกเหลือทนต้องกลับ เปียกกันหมด เว้นแต่เราเปียกครึ่งหนึ่งด้วยเขาเอาเสื้อฝนไปให้ หัวอาศัยร่วมกรมดำรง...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 212-213)

จากตัวอย่าง “เว้นแต่” เป็นคำเชื่อมแสดงความขัดแย้งเกี่ยวกับเหตุการณ์ฝนตกขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือพร้อมคณะผู้ตามเสด็จทำให้เปียกฝนกันหมดเว้นแต่พระองค์ที่ทรงเปียกเพียงเล็กน้อยเพราะมีผู้นำเสื้อกันฝนมาทูลเกล้าฯ ถวาย โดยเชื่อมระหว่าง “เปียกกันหมด” กับ “เราเปียกครึ่งหนึ่งด้วยเขาเอาเสื้อฝนไปให้ หัวอาศัยร่วมกรมดำรง”

(3) “วันนี้เป็นอย่างที่เรียกว่านอนมากถึงกระนั้นก็ยังน้อย มันตื่นเองไม่ต้องปลุก เปนด้วยเคย จะนอนต่อก็ไม่ได้ เพราะจนถึงเวลากำหนดที่จะตื่น ไม่มีคนมาหาเพราะเปิดเสียไม่รับ แต่กระนั้นมีคนมาลงชื่อในสมุดมากขึ้นทุกวัน ๆ ...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 17)

จากตัวอย่าง “ถึงกระนั้น” เป็นคำเชื่อมแสดงความขัดแย้งเกี่ยวกับระยะเวลาในการบรรทมของพระองค์ที่ทรงกล่าวว่ามากแล้วแต่ก็ยังถือว่าน้อยอยู่ โดยเชื่อมระหว่าง “วันนี้เป็นอย่างที่เรียกว่านอนมาก” กับ “ยังน้อย” ส่วน “แต่กระนั้น” เป็นคำเชื่อมแสดงความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องที่ไม่มีการมาหาเพราะไม่ทรงเปิดรับในวันนั้นแต่ก็ยังมีผู้มาลงนามในสมุดเพิ่มขึ้นทุกวัน โดยเชื่อมระหว่าง “ไม่มีคนมาหาเพราะเปิดเสียไม่รับ” กับ “มีคนมาลงชื่อในสมุดมากขึ้นทุกวัน ๆ”

4.2.3 คำเชื่อมแสดงการให้เลือก

คำเชื่อมแสดงการให้เลือก คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ที่ให้เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการแสดงความหมายของการให้ข้อมูลตั้งแต่ 2 ข้อมูลขึ้นไปแก่ผู้รับสารเพื่อให้ประกอบการตัดสินใจ ได้แก่ “ถ้า (หรือ)”

ตัวอย่าง

(1) “...ฉันจะแปลเรื่องย่อ ๆ ส่งมาให้ อยากให้ตีพิมพ์ในวชิรญาณ ถ้าจะลงธรรมจักรุ อยากให้พระได้อ่านด้วย...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 65)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงการให้เลือกระหว่าง “อยากให้ตีพิมพ์ในวชิรญาณ” กับ “จะลงธรรมจักรุ” ซึ่งเป็นการแสดงพระราชประสงค์ที่จะให้ตีพิมพ์เรื่องที่พระองค์จะพระราชทานมาโดยทรงให้ชื่อหนังสือที่มีพระราชประสงค์ให้เลือกลงตีพิมพ์ระหว่าง “วชิรญาณ” กับ “ธรรมจักรุ”

(2) “...วิธีจะใช้คาลเซียมไนเตรตซึ่งเขาเรียกว่าเฟอติไลเซอร์ มีส่วนดังนี้ คือในที่แผ่นดิน พันเมตอสี่เหลี่ยม ใช้ยี่สิบห้ากิโลกรัม จะโรยในที่แผ่นดินก่อนแล้วจึงปลูกพืชพรรณก็ได้ ถ้าปลูกแล้วโรยภายหลังก็ได้...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 290)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงการให้เลือกระหว่าง “จะโรยในที่แผ่นดินก่อนแล้วจึงปลูกพืชพรรณก็ได้” กับ “ปลูกแล้วโรยภายหลังก็ได้” ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการใช้คาลเซียมไนเตรตว่าจะโรยก่อนปลูกพืช หรือว่าจะปลูกพืชก่อนแล้วค่อยโรยก็ได้เหมือนกันให้เลือกนำไปใช้ได้ตามสะดวก

(3) “...มาถึงก่อน ๒ ยามหน่อยหนึ่งเกินกำหนด ควรจะถึง ๕ ทุ่มครึ่ง ปรีเฟ คือข้าหลวงกำกับเมือง นายตำรวจภูธร แลใคร ๆ มารับหลายคน จูญถามว่าจะลงเรือโมเตอลอนซ์ ถ้าจะลงเรือคอนโดเลอ พ่อว่าถ้าลงเรือโมเตอลอนซ์ก็เป็นการหมิ่นประมาทเมืองเวนิส จึงได้ลงเรือคอนโดเลอมา...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 209)

จากตัวอย่าง “ถา” เป็นคำเชื่อมแสดงการให้เลือกระหว่าง “จะลงเรือโมเตอลอนซ์” กับ “จะลงเรือคอนโดเลอ” ซึ่งจรรยาได้กราบบังคมทูลพระกรุณาถามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าจะทรงเลือกใช้เรือชนิดใดในการเสด็จประพาสระหว่าง “เรือโมเตอลอนซ์” กับ “เรือคอนโดเลอ” โดยในที่สุดทรงเลือกใช้เรือคอนโดเลอ

4.2.4 คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง

คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงตัวอย่างเพิ่มเติม เพื่อช่วยให้ความนั้นชัดเจนขึ้น โดยใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง ได้แก่ “...เป็นต้น” “เช่น...เป็นต้น” “เช่น” “อย่างเช่น” “เป็นต้นว่า”

ตัวอย่าง

(1) “...เรื่องปลูกจากอีกอย่างหนึ่งที่เมืองไทรนี้เห็นปลูกทุกหนทุกแห่ง ตามริมแม่น้ำลำมาบลำคลองลำกระโดงไม่มีที่เว้นว่าง จนจากเป็นสินค้าออกจากเมืองปีหนึ่งมาก ๆ ตามแถบหนทางที่มานี้มีจากเกือบตลอดไป ไร่อื่น ๆ มีไร่มันสำโรงเป็นต้น มีเล็กน้อย...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลายู, น. 203-204)

จากตัวอย่าง“เป็นต้น”เป็นคำเชื่อมแสดงตัวอย่างซึ่งเป็นการแสดงตัวอย่างของพืชไร่อื่น ๆ ที่ทรงพบนอกจากต้นจากที่ปลูกกันมากเพราะถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจของเมืองนี้ โดยตัวอย่างพืชไร่ชนิดอื่นก็คือ “ไร่มันสำโรง” โดยเชื่อมระหว่าง “ไร่อื่น ๆ” กับ “มีไร่มันสำโรง”

(2) “...พลับพลาตั้งบนถนนวันไว้พอรถหลีกไปได้ ที่ตรงนี้เป็นที่ต่ำกว่ากลางเนินอยู่หน่อยหนึ่งข้างทางเอาใบไม้ทำรั้วกันตลอด เว้นเป็นช่องพอตัวหมูลอดห่าง ๆ ที่ช่องนั้นเอาชุดกันไว้ทุกช่อง นอกออกมาปักกะรัง คือบ่วงหวายขิด ๆ กันเป็นราวไปสัก ๒ เส้น สำหรับดักสัตว์ที่กระโดดเช่นเนื้อและกวางเป็นต้น...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 3)

จากตัวอย่าง “เช่น...เป็นต้น” เป็นคำเชื่อมแสดงตัวอย่างซึ่งเป็นการแสดงตัวอย่างของสัตว์ที่จะใช้กะรังดักคือ “เนื้อและกวาง” โดยเชื่อมระหว่าง “สำหรับดักสัตว์ที่กระโดด” กับ “เนื้อและกวาง”

(3) “...กลับมาแวะที่ห้างแปดตึกแอนฟิลิปที่เป็นห้างอย่างดีขายนาฬิกา เพราะนาฬิกาเมืองนี้ถูกแลเครื่องดี เมืองอื่นเช่นเยอรมนี มักเอาเครื่องนาฬิกาเมืองนี้ไปทำเรือน...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 201)

จากตัวอย่าง “เช่น” เป็นคำเชื่อมแสดงตัวอย่างซึ่งเป็นการแสดงตัวอย่างเมืองที่นำเครื่องนาฬิกาของสวิสเซอร์แลนด์ไปใช้ทำเรือนเพราะว่าทั้งถูกและดี คือ “เยอรมนี” โดยเชื่อมระหว่าง “เมืองอื่น” กับ “เยอรมนี”

4.2.5 คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด

คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด คือ คำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์ของเนื้อความที่มีลักษณะแจกแจงรายละเอียดของสิ่งที่กล่าวนำมาข้างหน้าเพื่อให้เกิดความละเอียดชัดเจน โดยมีการแจกแจงรายละเอียดในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

4.2.5.1 คำเชื่อมแสดงรายละเอียดด้วยการอธิบายขยายความสิ่งที่กล่าวนำมาก่อนเพื่อให้เกิดความชัดเจน ได้แก่ “คือ” “ก็คือ” “ดังนี้คือ” “แปลว่า” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...นอกจากปลูกองุ่น ถ้าเป็นที่ราบปลูกเข้าสาละบ้าง ที่หึ่งเป็นหญ้าเปล่า ซึ่งฝรั่งเรียกว่าเมโด โดยมาก เมโดเช่นนี้เป็นที่หญ้าออกสูงประมาณคืบเศษ แต่หญ้าเหล่านั้นมีดอกเป็นสีต่าง ๆ คือแดงขาวเหลืองเป็นพื้น แลดูเป็นสีพริ้วไปทั้งพื้นที่ ดอกนาซีซัสซึ่งเป็นดอกไม้เล่นพิิกันที่มองเตรอนนั้นก็เป้นดอกอย่างหนึ่งที่เกิดในเมโดเหมือนกัน แต่ถ้าถอนมาจากที่แล้วก็ไม่สู้เป็นแก่นสารอะไร แต่เวลาอยู่ในท้องที่มันงามเหลือขนาด...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 256)

จากตัวอย่าง “คือ” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดด้วยการอธิบายขยายความสิ่งที่กล่าวนำมาก่อนเพื่อให้เกิดความละเอียดชัดเจน โดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสีพื้นของดอกไม้ในทุ่งหญ้าที่เรียกว่าเมโดว่ามีสี “แดงขาวเหลืองเป็นพื้น”

(2) “ที่เกาะลังกาวิเป็นเกาะรูปพรรณสัณฐานอย่างเดียวกับเกาะตรูเตานั้นเอง **คือ** ช้างในเป็นเขายาว ๆ ต่อกัน เกี้ยวหัวเกี้ยวทำยบ่าง ช้อนบ่างไม่ช้อนที่บัก ตามหน้าเกาะใหญ่เป็นเกาะเล็ก ๆ รายไปตลอด...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 192)

จากตัวอย่าง “**คือ**” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดด้วยการอธิบายขยายความสิ่งที่กล่าวนำมาก่อนเพื่อให้เกิดความละเอียดชัดเจน โดยแสดงรายละเอียดของเกาะลังกาวิว่า “ช้างในเป็นเขายาว ๆ ต่อกัน เกี้ยวหัวเกี้ยวทำยบ่าง ช้อนบ่างไม่ช้อนที่บัก ตามหน้าเกาะใหญ่เป็นเกาะเล็ก ๆ รายไปตลอด”

(3) “...เมื่อพักผ่อนสมควรแล้ว ได้ลงมืออิหลุมมิเนชั่น การอิหลุมมิเนชั่นนั้น**ก็คือ**จุดดอกมตาดสีแดง มีเครื่องบังให้แสงสว่างจับผนังคาเชอลที่ร้างนั้น จนแลดูเหมือนหนึ่งถ่านที่กำลังติดเพลิง แล้วลงมาอิหลุมมิเนชั่นตพาน ซึ่งเปนตพานโบราณหลายร้อยปีมาแล้วเหมือนกับคาเชอลนั้น แล้วจึงจุดดอกไม้ในเรือกลางแม่น้ำ การจุดดอกไม้เหล่านี้งามดีมาก เสียงพลุดังก้อง เพราะมีเขาทั้งสองฟาก...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 295)

จากตัวอย่าง “**ก็คือ**” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดด้วยการอธิบายขยายความสิ่งที่กล่าวนำมาก่อนเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยแสดงรายละเอียดของการอิหลุมมิเนชั่นว่า คือ “จุดดอกมตาดสีแดง มีเครื่องบังให้แสงสว่างจับผนังคาเชอลที่ร้างนั้น จนแลดูเหมือนหนึ่งถ่านที่กำลังติดเพลิง”

4.2.5.2 คำเชื่อมแสดงรายละเอียดเป็นส่วน ๆ ตามลำดับ เพื่อแจกแจงรายละเอียดของสิ่งที่กล่าวนำมาให้เกิดความละเอียดชัดเจน เช่น “คนหนึ่ง...อีกคนหนึ่ง” “ที่๑...ที่๒” “ข้อหนึ่ง...ข้อสอง” “ตอนที่ 1...ตอนที่ 2” “ขั้นที่ 1...ขั้นที่ 2...ขั้นที่ 3” เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(4) “...บ่าย ๔ โมงครึ่งออกจากโฮเตลไปเยี่ยมตบเรสิเดนส์...แกมีลูกชายอยู่ ๔ คน เป็นแฝดอยู่คู่ ๑ จำไม่ได้ว่าคนไหนเป็นคนไหนทีเดียว **คนหนึ่ง**อายุ ๑๑ คู่แฝดอายุ ๗ ขวบครึ่ง **อีกคนหนึ่ง**อายุ ๖ ขวบชนป็นปีจนน่าเอ็นดู...”

(ชาวครึ่งหลัง, น. 41-42)

จากตัวอย่าง “คนหนึ่ง” กับ “อีกคนหนึ่ง” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดเป็นส่วน ๆ ตามลำดับ โดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับลูกชายทั้ง ๔ คนของเรลลิดเดนส์ ว่ามีอายุเท่าใดบ้าง คือ “คนหนึ่งอายุ ๑๑...อีกคนหนึ่งอายุ ๖ ขวบชนป็นปีจนน่าเอ็นดู”

(5) “มาเมืองสงขลาคราวนี้ นับเป็นครั้งที่ ๙ ที่ ๑ ตามเสด็จมาเมืองนครศรีธรรมราช ที่ ๒ ตามเสด็จเมืองตานี ที่ ๓ ไปปัตเตเวียคราวแรก ที่ ๔ กลับจากกาลกัตตา ที่ ๕ แม่เล็กเจ็บ ที่ ๖ ไปเมืองตรังกานู ที่ ๗ ไปเมืองตานี ที่ ๘ เเคิรทางไปเมืองกระอ้อมรอบแหลมมลายู ที่ ๙ คราวนี้”
(ชวากว่าสองเดือน, น. 386)

จากตัวอย่าง “ที่ ๑” “ที่ ๒” “ที่ ๓” “ที่ ๔” “ที่ ๕” “ที่ ๖” “ที่ ๗” “ที่ ๘” “ที่ ๙” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดเป็นส่วน ๆ ตามลำดับ โดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินมาที่เมืองสงขลาว่าเสด็จพระราชดำเนินมาถึง ๙ ครั้ง “มาเมืองสงขลาคราวนี้ นับเป็นครั้งที่ ๙” แต่ละครั้งนั้นมีที่มาแตกต่างกันไป คือ “ที่ ๑...ที่ ๒...ที่ ๓...ที่ ๔...ที่ ๕...ที่ ๖...ที่ ๗...ที่ ๘...ที่ ๙...”

(6) “...โทษทั้งปวงอันกล่าวเฉพาะสุดท่านคนใหม่นี้ ข้อหนึ่งเสพสุราเมา ข้อสองคบคนเลว ๆ ข้อสามไปซื้อม้าที่แข่งแล้วมาหลอกว่ายังไม่ได้แข่ง ถูกประณามทั้งคัลป์ที่สิงคโปร์และกาลกัตตา ข้อสี่จะทำรถไฟแต่สิงคโปร์ไปยะโฮเพื่อจะต่อสายไปแประไม่ยอม จะทำเองก็ไม่มีเงิน ข้อห้ามีหนังสือไปเชิญดู๊กออฟคอนวอนและยอกให้ไปยะโฮ ไม่ส่งทางเคาวเนอ โทษ ๕ ประการนี้เป็นอันประณามไม่ให้เฝ้าดู๊กออฟยอก...”

(ชวาทั้งหลัง, น. 12)

จากตัวอย่าง “ข้อหนึ่ง” “ข้อสอง” “ข้อสาม” “ข้อสี่” และ “ข้อห้า” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียดเป็นส่วน ๆ ตามลำดับ โดยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับโทษทั้ง 5 ข้อของสุดท่านคนใหม่ ว่ามีอะไรบ้าง

4.2.6 คำเชื่อมแสดงการขยายความ

คำเชื่อมแสดงการขยายความ คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่ขยายความเพื่อให้มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น ได้แก่ “ที่” “ซึ่ง” “อัน”

ตัวอย่าง

(1) “เมื่อคืนนี้หนาวปรอท ๗๕ อาบน้ำเย็นก่อนนอนนอนออกไม่สบาย จะต้องเปลี่ยนเวลาใหม่ ตรวจแก้ไขเพิ่มเติมรายงานที่พระยาสุรศักดิ์ทำแล้วปิดม่านนอน วันนี้ต้องห่มผ้าผืนหนึ่ง...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 113)

จากตัวอย่าง “ที่” เป็นคำเชื่อมแสดงการขยายความ โดยขยายความ “รายงาน” ที่ทรงตรวจแก้ไขเพิ่มเติมว่าเป็นรายงานที่ “พระยาสุรศักดิ์ทำ” เพื่อให้เกิดความชัดเจนขึ้น

(2) “ที่ขึ้นมวันนี้มาถึงสะพานให้พระวงสงฆ์เต็มที เห็นตึกริมสะพานซึ่งเป็นห้างเอแอลลอนสตอนยังคงอยู่ แต่ไปมีตึกอะไรอีกข้างหนึ่งใหญ่โต สะพานก็มีอะไรโง้งแก้งมิดไม่ใคร่เห็นถนัด เลื่อนอยู่จนถึงขึ้นบกแล้วจึงได้จำเค้าเงื่อนได้ ตึกใหญ่ ๆ นั้นว่าทำขึ้นใหม่ทั้งนั้น...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 113-114)

จากตัวอย่าง “ซึ่ง” เป็นคำเชื่อมแสดงการขยายความ โดยแสดงการขยายความ “ตึกริมสะพาน” ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเสด็จประพาสว่าตึกนั้น “เป็นห้างเอแอลลอนสตอนยังคงอยู่”

(3) “...ไปอีกหน่อยหนึ่งถึงเมืองซุริค ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ในสวีตเซอแลนด์ แต่ในเมืองมีพลเมืองถึงแสนห้าหมื่นคน เปนที่ตั้งโรงจักรทอแพร ทอผ้า พิมพ์ผ้าลาย ทำกระดาษต่าง ๆ ดูเปนโรงทำงานไปรอบเมือง รถไฟช่างมากจริง ๆ หลายสายหลายทางแยกย้ายกันมากายกันไปทั้งนั้น สเตชันก็ใหญ่โต รถไปรออยู่ที่นั่นน ออกจากนี้มาหน่อยหนึ่งจึงถึงแม่น้ำไรน์ อันเปนแม่น้ำบันแดนสวีตเซอแลนด์กับเยอรมนี...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 256-257)

จากตัวอย่าง “อัน” เป็นคำเชื่อมแสดงการขยายความ โดยขยายความ “แม่น้ำไรน์” ว่า “เปนแม่น้ำบันแดนสวีตเซอแลนด์กับเยอรมนี”

4.2.7 คำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุ

คำเชื่อมเพื่อแสดงเหตุ คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงเหตุ เพื่อแสดงว่าเหตุการณ์หนึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดอีกเหตุการณ์หนึ่ง เป็นการแสดงสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ได้แก่ “เพราะ” “เพราะเหตุที่” “ด้วย” “เพราะว่า” “เหตุที่” “เพราะเหตุว่า” “เหตุว่า” “เหตุด้วย” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “ตื่นขึ้นเห็นน้ำสีจางแล้ว แต่ยังแลไม่เห็นฝั่ง เพราะพื้นแผ่นดินที่นี้ต่ำมาก พอแลเห็นฝั่งซึ้งจึงเรียกนาร่องออกมาวิ่งเรือเข้าไปทอดที่เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่ง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 840)

จากตัวอย่าง “เพราะ” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุ ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศว่าเพราะ “พื้นแผ่นดินที่นี้ต่ำมาก” จึงเป็นผลให้ “เห็นน้ำทะเลสีจางแล้ว แต่ยังแลไม่เห็นฝั่ง”

(2) “การที่คิดจะไปเที่ยวเมืองชวครังนี้ เพราะเหตุที่ หายเจ็บขึ้นแล้วยังไม่เปนปกติได้ ไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขให้เร็วไปกว่าไปเที่ยวเสียในที่ไกล ให้ได้เปลี่ยนที่อยู่แลความประพฤติออกไปพ้นจากความหมกมุ่นทั้งหลาย ปล่อยกายแลใจให้สงบเสียครั้งหนึ่ง...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 1)

จากตัวอย่าง “เพราะเหตุที่” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุ ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับพระราชดำริในการเสด็จประพาสเมืองชวครังนั้นโดยสาเหตุคือ “หายเจ็บขึ้นแล้วยังไม่เปนปกติได้ ไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขให้เร็วไปกว่าไปเที่ยวเสียในที่ไกล” จึงเป็นผลให้พระองค์มีพระราชดำริที่จะเสด็จประพาสเมืองชวาเพื่อเป็นการพักผ่อนพระวรกายภายหลังหายจากพระอาการประชวร

(3) “...เข้าไปที่หอสูงกลางซึ่งเป็นที่สำหรับคนนั่งกินข้าว ลงจากนั้นเดินไปตามในสวนไปขึ้นรถที่นอกสวนดอกไม้ ที่สวนนี้ทำเปนเฟลาเวอโซด้วย คือปลูกไม้ดอกเปนหย่อมเปนลายต่าง ๆ แต่เวลานี้ไม่สู้งาม ด้วย ต้นไม้ที่ปลูกไว้แรกดอกโรยไปเสีย เขากำลังเปลี่ยน มีน้ำพุใหญ่ที่ตกหลั่งมาตามลำดับ...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 300)

จากตัวอย่าง “ด้วย” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุ ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับความสวยงามของต้นไม้ในสวน โดยสาเหตุคือ “ต้นไม้ที่ปลูกไว้แรกดอกโรยไปเสีย” จึงเป็นผลให้สวน “เวลานี้ไม่สู้งาม”

4.2.8 คำเชื่อมเพื่อแสดงผล

คำเชื่อมเพื่อแสดงผล คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์หนึ่งเป็นผลมาจากอีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นมาได้แก่ “จึง” “เพราะฉะนั้นจึง” “ก็” “เลย” “เพราะเหตุฉะนั้นจึง” “เพราะฉะนั้น” “แล้วจึง” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “ที่กว๊นช้ำปาเวเลียน คือเรือนเจ้าเมืองกำลังซ่อม จึงอยู่ที่กว๊นช้ำไฮเตล สบายดีมาก เขาจัดดีนัก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 55)

จากตัวอย่าง “จึง” เป็นคำเชื่อมแสดงผล ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องที่ประทับว่า “ที่กว๊นช้ำปาเวเลียน คือเรือนเจ้าเมืองที่กำลังซ่อม” จึงเป็นผลให้พระองค์ต้องประทับ “อยู่ที่กว๊นช้ำไฮเตล”

(2) “...เมื่อจะลากลับแล้วให้กินนันทน์เสียก่อน อีกประมาณครึ่งชั่วโมงจึงกลับได้นี้เรลเดินดีจัดการร่นเข้า เพราะเหตุที่เราเหนื่อยมาก เพราะฉะนั้นจึงได้กลับไฮเตลได้ในเวลา ๒ ยาม”

(ชวาทรงหลัง, น. 136-137)

จากตัวอย่าง “เพราะฉะนั้นจึง” เป็นคำเชื่อมแสดงผล ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับกำหนดการเสด็จประพาสว่าได้มีการจัดให้ร่นขึ้นเพราะเหตุที่พระองค์ทรงเหนื่อยมาก จึงเป็นผลให้ “ได้กลับไฮเตลได้ในเวลา ๒ ยาม”

(3) “วันที่ ๒๐ เวลาเช้าโมงเศษ ได้ขึ้นรถไฟปากน้ำ ลงมาถึงเมืองสมุทรปราการเวลา ๒ โมงเศษ ลงเรือสุริยมณฑลออกจากที่จอดเกือบจะในทันใดนั้น มาถึงเรือมหาจักรีทอดอยู่นอกสันดอน เวลาเรือสุริยมณฑลออกปากอ่าวมามีคลื่นเรือแคลง ในการที่จะถ่ายลำก็ไม่สู้เป็นการง่าย เพราะฉะนั้นจึงกินเวลามาก กว่าจะได้ใช้จักรเรือมหาจักรีราวเที่ยง...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลาโย, น. 248)

จากตัวอย่าง “เพราะฉะนั้นจึง” เป็นคำเชื่อมแสดงผล ที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนถ่ายเรือจากเรือสุริยมณฑลสู่เรือมหาจักรี โดย “ในการที่จะถ่ายลำก็ไม่สู้เป็นการง่าย” จึงเป็นผลให้ “กินเวลามาก”

4.2.9 คำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง

คำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงความสัมพันธ์เกี่ยวกับคำพูด หรือข้อความที่นำมากล่าวอ้างถึง พระราชานิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มีเนื้อหาที่เป็นการบอกเล่าเรื่องราวการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงพบการแสดงพระราชทัศนะของพระองค์ และการแสดงความคิดเห็นของบุคคลอื่นตลอดจนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในพระราชานิพนธ์อยู่เสมอ โดยสังเกตได้จากคำกริยาที่ปรากฏนำมาเพื่อแสดงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง เช่น “ชม” “บอก” “ตอบ” “ติเตียน” “คิด” “พูด” “กล่าว” “รู้สึก” เป็นต้น โดยมีคำว่า “ว่า” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะนี้

ตัวอย่าง

(1) “...กรมดำรงไปแลเห็นถนนทางไปบเตเวีย ซึ่งมีเสาอบลิกหมายเขตมิวนิสิตเปอล ชมว่าถนนตรงดี...”

(ชวาคั้งหลัง, น. 23)

จากตัวอย่าง “ว่า” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิดหรือข้อเท็จจริงของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงชมถนนทางที่ไปบเตเวียว่าตรงดี โดยเชื่อมระหว่าง “ชม” กับ “ถนนตรงดี”

(2) “...เรียกย้ายฟ้อน ไปคลำ ๆ คู่มันมีลูกไม้อะไรอยู่ที่ไหนไม่ว่า ให้เอามาให้ลูกหนึ่ง
ย้ายฟ้อนไปสักครูหนึ่งกลับมาบอกว่า “มีแต่แอ็บเป๋อด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ตอบว่า “แอ็บเป๋อ
ไม่ใช่ลูกไม้เถาเอามาเถอะ”...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 838)

จากตัวอย่าง “ว่า” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูดจากเหตุการณ์ที่พระองค์
มีพระราชกระแสรับสั่งให้ย้ายฟ้อนนำผลไม้มาทูลเกล้าฯ ถวาย โดยเชื่อมระหว่างกริยา “บอก” กับ
“มีแต่แอ็บเป๋อด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” และกริยา “ตอบ” กับ “แอ็บเป๋อไม่ใช่ลูกไม้เถาเอามาเถอะ”

(3) “บ่าย ๕ โมงเลติมิชเซลดท่านผู้หญิงเจ้าเมืองกับมิศซิสมอเรียเมียลิสเลติฟเคานซิล
เลอคนหนึ่งมาเยี่ยมแม่เล็ก มิศเตอร์ไอซีมอเคอเพนคัลลิ่งหัวเมือง อยู่มาตั้งแต่เรามาคราวก่อน พบ
กันทุกคราวที่ไปถึงสิงคโปร์มาลงชื่อในสมุดเวลาไม่อยู่ แล้วไปเที่ยวโบเตนนิกเกอลกาเดน มิศเตอร์
แอนเดอชันติเตียนว่ารักษาไม่ดีเลย แต่ที่จริงก็เปนอยู่บ้าง ที่สวณนี้เลวไปกว่าแต่ก่อน จะหาเฟินดีสัก
ต้นหนึ่งไม่มี...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 12)

จากตัวอย่าง “ว่า” เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง
ของมิศเตอร์แอนเดอชันติเตียนที่ติการบำรุงรักษาสวนโบเตนนิกเกอลว่าบำรุงรักษาไม่ดี โดยเชื่อมระหว่าง
“ติเตียน” กับ “รักษาไม่ดีเลย”

4.2.10 คำเชื่อมแสดงเวลา

คำเชื่อมแสดงเวลา คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ของช่วงเวลานั้นกับ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประโยคหรือข้อความนั้น ๆ เพื่อบอกเวลาเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และเพื่อ
แสดงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับก่อนหลัง แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

ก. คำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ของ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีอีกเหตุการณ์หนึ่งตามมา ได้แก่ “พอ” “เมื่อ” “แต่เดิม” “ครั้ง” “ต่อ”
“พอ” “แต่ก่อน” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...บ่าย ๔ โมงขึ้นบกมีลูกกลิ้งเรือพัด ขึ้นลงจากเรือใหญ่อยู่ข้างจะยาก **พอ**ออกเรือไปคลื่นสาดขึ้นมาถูกรฟิเปียกไปข้างหนึ่ง กรมสรรพสารถูกกันหนอยหนึ่ง...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 28)

จากตัวอย่าง “**พอ**” เป็นคำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน คือ “ออกเรือไป” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมาคือ “คลื่นสาดขึ้นมาถูกรฟิเปียกไปข้างหนึ่ง กรมสรรพสารถูกกันหนอยหนึ่ง”

(2) “มา ๓ ชั่วโมงเศษทอดที่ ๒ พุ่มเกือบครึ่ง อยู่ข้างจะมืด มีลมพัดแต่ไม่มีคลื่น ดูไม่มีใครจะมีใครเต็มใจขึ้น แต่เห็นว่าได้มาถึงแล้วจะไม่ดูเปลืองถ่านเปลว ๒ พุ่มกว่าครึ่งได้ขึ้นบก เขากองไฟไว้ที่หาด ไปประมาณ ๑๕ นาทีหรือ ๒๐ นาทีถึง **เมื่อ**เข้าไปใกล้แลเห็นเขาต่ำ ๆ เป็นแหลมยื่นออกมาเหมือนข้อศอก...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 215)

จากตัวอย่าง “**เมื่อ**” เป็นคำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน คือ “เข้าไปใกล้” สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ “แลเห็นเขาต่ำ ๆ เป็นแหลมยื่นออกมาเหมือนข้อศอก”

(3) “...ที่เกาะตรงหน้าเมืองมีแพเหมือนกับที่เมืองกาญจนดิฐฝรั่งอยู่ บ้านเมืองก็มีแต่โรงโกโรโกเต ที่ตรงโบสถ์แขกนี้**แต่เดิม**เป็นตลาด เขาเกณฑ์ให้ร้องให้หมด ว่าพวกแขกเดือดร้อนเต็มที...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 185-186)

จากตัวอย่าง “**แต่เดิม**” เป็นคำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเพื่อแสดงประวัติความเป็นมาของ “ที่ตรงโบสถ์แขก” ว่าแต่เดิมสถานที่แห่งนี้เคย “เป็นตลาด” มาก่อน

ข. คำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังหรือต่อมา คือ คำเชื่อมที่แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง ได้แก่ “แล้ว” “ภายหลังจึง” “ภายหลัง” “จึง” “แล้ว” “แล้วก็” “แล้วจึง” “ต่อมา” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(4) “...วันที่ ๒๑ ขึ้นไปบนเขาสูงกินข้าวริมสายน้ำตกในสวนเด็กขุน แล้วขึ้นไปพักกินกลางวันบนเรือนเจ้าเมืองยอดเขา...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลายู, น. 141)

จากตัวอย่าง “แล้ว” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดภายหลังหรือต่อมา คือ “ขึ้นไปพักกินกลางวันบนเรือนเจ้าเมืองยอดเขา” โดยเหตุการณ์ที่นำมาก่อนคือ “ขึ้นไปบนเขาสูงกินข้าวริมสายน้ำตกในสวนเด็กขุน”

(5) “คราวนี้จะว่าถึงเรื่องวันนี้ต่อไป ชายบริพัตรแลชายอุรุพงษ์ไปเที่ยวเลยสูญให้เที่ยวตามอยู่สักชั่วโมงหนึ่งไม่ได้ตัว ภายหลังจึงได้ความว่าเดินอยู่ที่ป่านาไฮเตล จะบุกปากลับขึ้นมาเลยหลง...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 261)

จากตัวอย่าง “ภายหลังจึง” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังหรือต่อมา คือ “ได้ความว่าเดินอยู่ที่ป่านาไฮเตล จะบุกปากลับขึ้นมาเลยหลง” โดยมีเหตุการณ์ที่เกิดนำมาก่อนคือ “ชายบริพัตรแลชายอุรุพงษ์ไปเที่ยวเลยสูญให้เที่ยวตามอยู่สักชั่วโมงหนึ่งไม่ได้ตัว”

(6) “เวลาบ่าย ๕ โมง แต่งอิวันเดอร์สเสร็จ ขึ้นรถโมเตอคาร์ ไปวังเฟรเดนสเบอร์ค ทาง ๒๔ กิโลเมตร จะไปถึงเร็วเกินไปต้องรอ ๆ บ้าง ย่ำค่ำแล้วถึงเฟรเดนสเบอร์ค เจ้าแผ่นดินแดพระมเหสี กับเจ้านายทั้งปวงรับที่บันไดรถ เจ้านายผู้หญิงมี ๔ คือ กวิน เคราน์ปรินเซส ปรินเซสทีรา แลปรินเซสแดกมาลูกเจ้าแผ่นดิน ท้าวนางครั้งกวินที่สิ้นพระชนม์คนหนึ่ง สำหรับกวินเดียนีสอง สำหรับเคราน์ปรินเซสหนึ่ง มีเสนาบดีว่าการต่างประเทศ เสนาบดีกรมวัง แลผู้ซึ่งได้เข้าไปบางกอกเก่าใหม่ มีโปรเฟสเซอร์ดอยเซอร์เปนต์ันไปในเวลาดินเนอ ภายหลังพระมเหสีพาขึ้นไปนั่งในห้องสนทนากัน...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 12)

จากตัวอย่าง “ภายหลัง” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังหรือต่อมา คือ “พระมเหสีพาขึ้นไปนั่งในห้องสนทนากัน” โดยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน คือ “เจ้าแผ่นดินแลพระมเหสีกับเจ้านายทั้งปวงรับที่บันไดรถ...มีโปรเฟสเซอร์คอยเชอเป็นต้นไปในเวลาดินเนอ”

ค. คำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ได้แก่ “ในขณะที่” “ในระหว่างที่” “ในระหว่าง” “ในระหว่างนั้น” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(7) “...คัมภีร์ลานทองสองผูกที่กรมดำรงว่าว่าเป็นของพระบรมโกชนั้น ได้ดูผูกหนึ่งที่เป็นหนังสือขอม เป็นวิธีอุปสมบท กะฐิน เคาะ ผูกสีมาซึ่งไม่ประหลาดอันใด แต่พลิกดูให้ตลอดก็ไม่ได้ มันอึดอัดฉันก็ออกพ้นเสีย จะเอาไว้ไม่อยู่เสียให้ได้ มันแน่นกันเหมือนกับปลาเซดินในหีบเหี่ยวไหลแต่กลางขม่อมจนสิ้นตีน ให้กรมสมมติคัดบานพแนก จะขอเอาไปคัดนอกห้อง มันก็ไม่ยอม ว่าไม่มีธรรมเนียม ฉันก็ฟัน ว่ากะของเท่านี้ข้าจะขโมยทีเดียวฤ ในขณะที่ฉันพิจารณาดูพระเขี้ยวแก้ว รูปร่างก็อ้ายดุ่น ๆ นั้นแล แต่ที่ตากูดาลังกาเห็นจะเล็กกว่า แลงามไปกว่าหนอย...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 62)

จากตัวอย่าง “ในขณะที่” เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ “ให้กรมสมมติคัดบานพแนก จะขอเอาไปคัดนอกห้อง มันก็ไม่ยอม ว่าไม่มีธรรมเนียม” กับ “ฉันพิจารณาดูพระเขี้ยวแก้ว รูปร่างก็อ้ายดุ่น ๆ นั้นแล”

(8) “...เรื่องที่เล่นนั้นคือดอกเตอร์เฟาสต์เป็นคนเรียนวิชามาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ไม่เคยพบปะอันใด ไม่ได้เคยมีเมีย วิชาที่เรียนนั้นก็ได้ดีอันใดยิ่งกว่าเมื่อเป็นเด็ก มีความเสียใจคิดจะกินยาตาย พอยกถ้วยขึ้นจะดื่ม ได้ยินเสียงชาวเมืองร้องเพลงมาข้างกุฏิจึงได้ยังอยู่ ในขณะที่ชาต่านมาว่าจะรับทำให้เป็นหนุ่มแลจะให้ได้เมีย แต่ขอสัญญาว่าจะต้องไปตกนรก ดอกเตอร์เฟาสต์ไม่ยอม จึงได้นฤมิตรูปนางมาเกร็ดให้ดู ดอกเตอร์เฟาสต์เห็นก็มีความรักใคร่ ยอมเซ็นชื่อในหนังสือสัญญา ทันใดนั้นก็กลายเป็นหนุ่ม...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 45)

จากตัวอย่าง **“ในขณะที่นั้น”** เป็นคำเชื่อมแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ “พอยกถ้วยขึ้นจะดื่ม ได้ยินเสียงชาวเมืองร้องเพลงมาข้างกุฏิจึงได้ยังอยู่” กับ “ซาต่านมาว่าจะรับทำให้เป็นหนุ่มและให้ได้เมีย”

(9) “คราวนี้พอดูเครื่องใหญ่นี้สำเร็จแล้ว ออกไปดูเครื่องที่สำหรับบรรพทุกหลังม้าไปใช้ในการศึก ต้องออกไปตั้งในกลางทุ่งห่างจากกระโจมร่มใหญ่นั้น ท้องทุ่งยังและอยู่เพราะฝนตกมา ๔ วัน พึ่งจะหยุดเมื่อวันพอมาถึง เอมเปอเรอเสด็จมาทอดพระเนตรเมื่อเร็ว ๆ นี้ต้องลุยน้ำ ม้า ๔ ตัวนั้นสิ่งของบรรพทุกอยู่บนนั้นหมด เขาจ้างนายร้อยโทคนหนึ่งมาเป็นผู้ดูการ เมื่อไปถึงที่นั่นแล้วเปลื้องเครื่องลงจากหลังม้า จูงม้าไปไว้เสียให้ห่างแล้วลงมือตั้งเสา เสา นั้นทำด้วยอาลูมินัมเบนท์ลอน ๆ มีปลอกสวม มีสายลวดโยงเบนท์ลอนเหมือนกันกับเสาใหญ่กว่าจะเอาขึ้นไปได้ประดักประเดิดมิใช่เล่น สูงประมาณสักสามวาเศษเกือบ ๔ วา ไม่ได้ปักดิน ใช้แผ่นศิลาที่มีอินสุเลเตอร์รองตั้งบนดิน **ในระหว่างที่**คุมเสายู่นอีกพวกหนึ่งคุมรถไปลิเกอล...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 354)

จากตัวอย่าง **“ในระหว่างที่”** เป็นคำเชื่อมที่แสดงเหตุการณ์ที่เกิดพร้อมกัน คือ “(นายร้อยโทคนหนึ่ง)คุมเสา” กับ “อีกพวกหนึ่งคุมรถไปลิเกอล”

ง. คำเชื่อมแสดงเวลาเริ่มต้นของเหตุการณ์ คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประโยคหรือข้อความนั้นเกิดขึ้นเมื่อใด ได้แก่ “ตั้งแต่” “แต่”

ตัวอย่าง

(10) “การที่เมืองนี้เป็นตลาดใหญ่ เพราะเป็นเมืองท่าค้าขายกับเอเชียมาแต่โบราณกาล ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แต่ถึงจะมีอาณาเขตรั้วขวางแลสมบูรณ์อย่างไรก็ดี **ตั้งแต่**ประมาณ ๘๐๐ ปีมา ไม่เคยเป็นเมืองมีเจ้าแผ่นดิน มีแต่ผู้มีตระกูลเป็นใหญ่เรียกว่าโดเย ตรงกับคำว่าตุ๊กปกครองเมืองพร้อมด้วยที่ปรึกษา ๑๒ คน...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 215)

จากตัวอย่าง **“ตั้งแต่”** เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาเริ่มต้น โดยแสดงการเริ่มต้นของการปกครองในเมืองนั้นที่ไม่มีเจ้าแผ่นดินมีเพียงตุ๊กพร้อมกับที่ปรึกษาเท่านั้น ว่าได้เริ่มมาตั้งแต่ “ประมาณ ๘๐๐ ปีมา”

(11) “ตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ พฤษภาคม เยียดเล็กเจ็บมากขึ้นตามลำดับ มีเวลาที่ตกใจกันวันละหลายครั้ง และเต็มไปด้วยความวิตกกังวลคิดว่าคงจะรักษาไข้ จึงไม่ได้จดรายวันนี้...”
(ชวาทครั้งหลัง, น. 55)

จากตัวอย่าง “ตั้งแต่” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาเริ่มต้น โดยแสดงการเริ่มต้นของช่วงเวลาที่พระโอรสประชวรมาก ว่าเริ่มตั้งแต่ “วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ พฤษภาคม”

(12) “...วัดนั้นรูปร่างเปนวัดโรมันคาทอลิก เพราะสร้างมาแต่โบราณ ที่น่าพระเปนรูปไม้สลักเรื่องศาสนาอย่างเก๋งามดี...”
(ไกลบ้าน ล.2, น. 9)

จากตัวอย่าง “แต่” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาเริ่มต้น โดยแสดงการเริ่มต้นของช่วงเวลาที่สร้างวัดโรมันคาทอลิก ว่าสร้างมาตั้งแต่ “โบราณ”

จ. คำเชื่อมแสดงเวลาสิ้นสุดของเหตุการณ์ คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประโยคหรือข้อความนั้นสิ้นสุดลงเมื่อใด ได้แก่ “จนถึง” “จน” “จนกระทั่ง”
ตัวอย่าง

(13) “พอลงเรือสักครู่หนึ่งนอนกลางวัน เพราะหาวนอนไปด้วยกันทั้งนั้น เกือบไม่มีใครตื่นเลยสักคนเดียว จนถึงเวลากินข้าวจึงได้ตื่นขึ้นกินข้าว...”
(แหลมมลายู ล.2, น. 71)

จากตัวอย่าง “จนถึง” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาสิ้นสุด โดยแสดงการสิ้นสุดของช่วงเวลาที่พระองค์บรรทมในเวลากลางวัน ว่าสิ้นสุดเมื่อ “เวลากินข้าวจึงได้ตื่นขึ้นกินข้าว”

(14) “รับหนังสือบางกอก เปิดออฟฟิศตั้งแต่กินเช้าแล้วจนบ่าย เสร็จแล้วออกไปข้างนอกหน่อยหนึ่ง กลับเข้ามาอ่านหนังสือเรื่องไปเที่ยวยาวาของมิสเตอร์วอสโปรดแต่งตีพิมพ์ ปี ๙๓”
(ชวาทว่าสองเดือน, น. 27)

จากตัวอย่าง “จน” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาสิ้นสุดของเหตุการณ์ โดยแสดงเวลาสิ้นสุดของการทรงงานของพระองค์ คือ “รับหนังสือบางกอก เปิดออฟฟิศตั้งแต่กินเช้าแล้ว” ว่าสิ้นสุดเมื่อเวลา “บ่าย”

(15) “กำลังเขียนหนังสือค้าง ได้รับหนังสือแม่เล็กที่ ๑๕ ที่ ๑๖ ต้องหยุดอ่านยังไม่ทันหมดรับโทรเลขพระยาสุริยาเรื่องฝรั่งเศสประกอบกับที่ไม่สบาย ลืมตาไม่ขึ้น ช่างคิดถึงบ้านหาอะไรเปรี้ยวไม่ได้เสียแล้ว ปรีชาทันจน ๗ หุ่มนินยาบัดแล้วนอน...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 260-261)

จากตัวอย่าง “จน” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาสิ้นสุดของเหตุการณ์ โดยแสดงเวลาสิ้นสุดของการ “ปรีชาทัน” เกี่ยวกับเรื่องฝรั่งเศสจากข่าวที่ทรงได้รับจากโทรเลขของพระยาสุริยา ว่าสิ้นสุดเมื่อเวลา “๗ หุ่มนินยา”

จ. คำเชื่อมแสดงเวลา คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ด้านเวลาที่เกิดขึ้นในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศเพื่อบอกลำดับเวลาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ “วันนี้” “เมื่อเวลาเย็น” “เมื่อวานนี้” “เมื่อคืนนี้” “พรุ่งนี้” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(16) “...วันนี้ฉันกินดินเนอบ่าย ๔ โมง กินสับเปื่อยามหนึ่ง มีกับข้าวสิ่งเดียวเท่านั้น อ้ายพวกที่มาเลี้ยงถามว่าจะกินเช้าเวลาใดขอพระราชทานเสวยอย่าให้ก่อน ๑๐ หุ่มนเลย เราก็จบใจนัดไป ๒ โมงเช้า...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 263)

จากตัวอย่าง “วันนี้” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลาโดยแสดงเวลาที่พระองค์เสวยพระกระยาหารเย็น คือ “ฉันกินดินเนอ บ่าย ๔ โมง กินสับเปื่อยามหนึ่ง...” ว่าเกิดขึ้นใน “วันนี้”

(17) “เวลา ๒ หุ่มนพอออกจะมีแด้ม เหตุด้วยนั่งให้เขียนรายวันนึกว่าเวลาครึ่งชั่วโมงจะพอ อาบน้ำแล้วกำลังจะแต่งตัวเจ้าแผ่นดินมาคอยอยู่นอกห้องแล้วที่จริงยังมีเวลาอีกะมินิต แปลว่าเจ้าแผ่นดินเคยเห็นพ่อไปคอยเมื่อเวลาเย็นจึงบอกว่าแก้งมาเสียก่อน จะไม่ให้พ่อต้องไปคอย...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 42)

จากตัวอย่าง “เมื่อเวลาเย็น” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลา โดยแสดงเวลาที่ “เจ้าแผ่นดินเคยเห็นพ่อไปคอย” ดังนั้นการนัดครั้งนี้เจ้าแผ่นดิน “จึงบอกว่าแกลงมาเสียก่อน จะไม่ให้พ่อต้องไปคอย”

(18) “...เรายังไม่ได้กินข้าวกลางวัน แต่บ่ายเหลือเกินแล้ว จึงเลยขึ้นไปไฮเตลเดส์เลส์บริตานิค ทำงานดี ทางขึ้นก็สรวย เปนสวนชอกแซกน่าอยู่จริง ๆ แต่ไฮเตลนี้ปิดเสียเมื่อวานนี้เอง เพราะฤดูร้อนเขาพากันขึ้นไปเหนือเสียหมด...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 136)

จากตัวอย่าง “เมื่อวานนี้” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลา โดยแสดงเวลาที่ “ไฮเตลนี้ปิด” ว่าเพิ่งปิดไปเมื่อวานนี้เพราะช่วงนี้เป็นฤดูร้อนคนจึงขึ้นเหนือกันหมด

4.2.11 คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์

คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงจุดประสงค์ของการกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ “เพื่อ” “สำหรับ”

ตัวอย่าง

(1) “...เขาว่าตุ๊กแลดัชเชสออฟไฟฟ์ขึ้นไปเหนือแล้วจะกลับมาในที่นี้ เห็นจะกลับมาให้เหมาะฤดูเวลาจับปลาในเดือนหน้า คนสองคนนี้มาก็เพื่อจับปลา อังกฤษชอบตกเบ็ดเบ็ดที่สุด...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 301)

จากตัวอย่าง “เพื่อ” เป็นคำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ในการที่ตุ๊กแลดัชเชสออฟไฟฟ์จะกลับมาในเดือนหน้าว่า “คนสองคนนี้มา” ก็เพื่อ “จับปลา”

(2) “...ทางใหม่ที่ไปคราวนี้เรียกว่า “แมกเฟอชั่น” เป็นทางไปออกเห็นริมทะเลข้างนอกแล้วผ่านสวนคอเวนเมนต์สำหรับทดลองพันธุ์ไม้อยู่ในชอกเขา ยังเป็นสวนทำใหม่ไม่สู้มีต้นไม้อันใดนัก...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 40)

จากตัวอย่าง “สำหรับ” เป็นคำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งสถานที่แห่งหนึ่งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินผ่าน คือ “สวนคอเวอนเมนต์” ว่าเป็นที่สำหรับ “ทดลองพันธุ์ไม้ที่อยู่ในชอกเขา”

(3) “ฉันลืมนำอย่างหนึ่ง ได้ส่งดอกไม้แห้งสำหรับอบผ้ามา ๑๒ ขวด สำหรับลองดูแล จะแจกไปบ้างก็ได้ ถ้าดีสั่งมาที่แอนเดอซัน ให้ส่งไปอีกก็ได้”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 14)

จากตัวอย่าง “สำหรับ” เป็นคำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ในการที่พระองค์ทรงส่งดอกไม้แห้งมาให้สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ว่ามี 2 ประการด้วยกัน คือสำหรับ “อบผ้า” และสำหรับ “ลองดูแลจะแจกไปบ้างก็ได้”

4.2.12 คำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของสถานที่

คำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของสถานที่ คือ คำเชื่อมที่ทำหน้าที่แสดงจุดตั้งต้นของสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ได้แก่ “จาก” “ตั้งแต่”

ตัวอย่าง

(1) “๔ พุ่มไปซื้อถัฏญี่ปุ่นเล่นลองดู ไปด้วยกัน ๔ คนทำเป็นไพร่อยากจะดูอะไร ๆ เล่นตามปกติบ้านเมือง ออกจากบ้านไปที่ร้านแลกเงินและซื้อบุหรี่ปาก มีร้านเหมือน ๆ กันเช่นนี้หลายร้าน...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 61)

จากตัวอย่าง “จาก” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของการเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง คือ “บ้าน”

(2) “วันนี้ฤกษ์ดีเสียจริง ๆ แดดออกวันยังค่ำ ไม่หนาวเลย แต่ทูตเปอเซีย ซึ่งไล่ตามเรา จี้ ๆ อยู่ ตั้งแต่อิงแลนด์ เดนมาร์ก มาเจอเข้าที่นี้อีก เปนคราวที่ ๓...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 47)

จากตัวอย่าง “ตั้งแต่” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของประเทศที่พระองค์ทรงพบทูตเปอเซีย ว่าเริ่มตั้งแต่ประเทศ “อิงแลนด์”

(3) “...พวกชาวชาวเมืองพอจะรถเข้าแล้วนั่งทั้งสิ้น ถ้าอยู่บนร้านก็หมอบ ที่ยกมือไหว้อย่างช้างไทยโดยมาก ตั้งแต่จันยกขึ้นไปจนถึงจีปานะ...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 74-75)

จากตัวอย่าง “ตั้งแต่” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของเมืองที่ผู้คนพากันแสดงการถวายความเคารพขณะที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งผ่าน ว่าเริ่มตั้งแต่ “จันยก”

4.2.13 คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่

คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ คือ คำเชื่อมที่บอกให้ทราบถึงจุดสิ้นสุดหรือจุดหมายปลายทางของสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ได้แก่ “จนกระทั่งถึง” “จนถึง” “จน” “กระทั่งถึง” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...เลดีดรูรี เปนคนที่มีอัธมาไศรยดีเรียบร้อยแลพูดสนุก เขียวแซกมากเต็มทั้งเรือน มีที่เฉลียงโงอยู่ข้างด้านหลัง แลดูวิวเห็นตลอดทะเล แต่ตั้งแต่ใกล้เรือนไปจนกระทั่งถึงทะเลเห็นเปนหลังคาเต็มไปทั้งนั้น...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 820)

จากตัวอย่าง “จนกระทั่งถึง” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ที่สามารถมองเห็นหลังคาเต็มไปหมด คือ “ทะเล”

(2) “...เดินออกแต่สะพานใหม่ไปจนถึงสวนที่มีสวิสแบก เดินช้าไม่เร็วกว่ารถม้านัก ทางไปตามริมทะเลข้ามคลองไปทางในจนถึงเขา...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 60)

จากตัวอย่าง “จนถึง” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านในแต่ละจุด คือ “สวนที่มีสวิสแบก” และ “เขา”

(3) “...พอถึงหัวตลาดก็เห็นกระบวนแห่ เด็กที่แต่งตัวต่าง ๆ เหล่านั้นขึ้นรถหลังใหญ่ ๆ เปนเกวียนขนของก็มี แต่งดอกไม้แปลกกันต่าง ๆ เขาจะแห่กันมาแต่เมื่อไรแล้วก็ไม่ทราบ มากน้อยเท่าใดก็ไม่ทราบ ได้เห็นประมาณสักเก้ารอดสิบกม ปาคอนเฟตตีกันน้อยอยู่แล้ว...ถ้าผู้ชายจะปาฟ่อ แล้วเขาปาด้วยความเคารพ ร้อง วิ๊ฟเลอะวา แล้วปา พวกผู้หญิงก็เข้ามาเล่นจรตออกค่านับ ๆ เสียก่อนแล้วจึงปา ที่หลังหนักเข้าก็นัว ลงเลือกปากันเป็นคน ๆ ไปจนสุดตลาดจึงได้หยุดกินน้ำส้ม...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 248)

จากตัวอย่าง “จน” เป็นคำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ที่พระองค์และคณะผู้ตามเสด็จร่วมเล่นปาคอนเฟตตีกับชาวเมือง

4.2.14 คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข

คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ของเนื้อความที่มีลักษณะเป็นเงื่อนไข กล่าวคือ เหตุการณ์หนึ่งจะเกิดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของอีกเหตุการณ์หนึ่ง ได้แก่ “ถ้า” “ถ้า...ก็” “ถ้า...แล้ว” “ถ้าหากว่า” “หากว่า” “หาก” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...บรรดาคนที่มารื่นเริงสบายหมด เว้นแต่มีต้องเย็บปากหลายคน เพราะตั้งข้อบังคับว่า ถ้าอยู่ที่ไหน ๆ ต้องพูดอังกฤษหมด ถ้าพูดไทยปรับลดเงินที่จะได้ฟาทิงอังกฤษหนึ่ง...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 4-5)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงเงื่อนไขที่ทรงกำหนดขึ้นเพื่อให้คณะผู้ตามเสด็จใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารไมเช่นนั้นจะถูกปรับเงิน โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “อยู่ที่ไหนๆ” กับ “ต้องพูดอังกฤษหมด” และ “พูดไทย” กับ “ปรับลดเงินที่จะได้ฟาทิงอังกฤษหนึ่ง”

(2) “...ที่ซึ่งตั้งพลับพลาเป็นที่ซึ่งเขกนบถือกัน เรียกว่าเบรตละภาคือบ่อโบราณ เขาวามี ๗ บ่อ แต่เมื่อได้เดินดูจะตรวจ นับให้ลงรอยเจ็ดบ่อก็ยาก ถ้าจะนับทั้งที่รีและที่กลมรูปต่างๆ ก็จะว่าเจ็ด ถ้าจะนับแต่ที่กลมเป็นรูปบ่อก็จะไม่ครบเจ็ด...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลาญ, น. 180)

จากตัวอย่าง “ถ้า...ก็” เป็นคำเชื่อมแสดงเงื่อนไขเกี่ยวกับวิธีการนับบ่อโบราณ โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “จะนับทั้งที่รีและที่กลมรูปต่าง ๆ” กับ “จะว่าเจ็ด” และ “จะนับแต่ที่กลมเป็นรูปบ่อ” กับ “จะไม่ครบเจ็ด”

(3) “พ่อเอียดเจ็บมากไป พรอถึง ๑๐๕ และอ้วกอาเจียนอยู่เสมอ ให้ไปตามหมอวิลังดา มาดู พุดเหมือนกันกับหมอไรเตอร์ว่าเป็นไข้มาเลเรีย เพราะเหตุที่หัวใจอ่อนมาคราวหนึ่ง จึงทำให้ชีพจรอ่อนไป เห็นควรจะให้กินยาบำรุงหัวใจให้แรงขึ้น ถ้ากินไม่ได้ให้ใช้สุบและฉิดยาที่เข้าฝืนให้กระเพาะนิ่ง กับอมน้ำแข็งก้อนเล็ก ๆ พอให้ชุ่มคอ ถ้าพรุ่งนี้พรอทอดให้กินยาควินิน ๑๐ เกรน...”
(ชวาทรงหลัง, น. 54-55)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงเงื่อนไขเกี่ยวกับวิธีการถวายการรักษาพระโอรส โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “กินไม่ได้” กับ “ให้ใช้สุบและฉิดยาที่เข้าฝืนให้กระเพาะนิ่ง กับอมน้ำแข็งก้อนเล็ก ๆ พอให้ชุ่มคอ” และ “พรุ่งนี้พรอทอด” กับ “ให้กินยาควินิน ๑๐ เกรน”

4.2.15 คำเชื่อมแสดงวิธีการ

คำเชื่อมแสดงวิธีการ คือ คำเชื่อมที่แสดงถึงวิธีการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแสดงว่าเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นด้วยกรรมวิธีหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ “ด้วย” “โดย”
ตัวอย่าง

(1) “...พระยาไทรมาด้วยเรือของเขาเองถึงที่นี้เวลาเช้า แต่พระยาปัลลิส พระยาสตูลยังไม่มา...”
(แหลมมลายู ล.1, น. 192)

จากตัวอย่าง “ด้วย” เป็นคำเชื่อมแสดงวิธีการที่พระยาไทรใช้เพื่อเดินทางมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ มาด้วย “เรือของเขาเอง”

(2) “...เรือนเขาใหญ่โตกว้างขวางตกแต่งประดับประดาด้วยเครื่องฝรั่งบ้าง จีนบ้าง พริกพร้อมดงามมาก...”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 218)

จากตัวอย่าง “ด้วย” เป็นคำเชื่อมแสดงวิธีการตกแต่งเรือนที่พระองค์ได้ทอดพระเนตร คือ ตกแต่งด้วย “เครื่องฝรั่งบ้าง จีนบ้าง”

(3) “...กลับมาท่อมครึ่ง อาบน้ำกินข้าวแล้วเลยวกกันด้วยรูปเขียนต่อไปจนถึงเวลาเขียนหนังสือนี้ ถ้าว่ากันด้วยรายการที่ทำ เปนอันสิ้นเรื่องสั้นได้ถึงเพียงนี้ แต่ถ้าใครจดให้พอเช่นนี้จะรู้สึกไม่พออย่างยิ่ง เพราะมันเหมือนกับบอกว่าตื่นขึ้นก็กินข้าวอาบน้ำทำอะไรๆ แล้วก็นอน ไม่ประหลาดอะไร เพราะฉะนั้นจึงเห็นควรจะเล่าด้วยเรื่องเมืองนี้โดยย่อให้เป็นที่เข้าใจ...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 211)

จากตัวอย่าง “โดย” เป็นคำเชื่อมแสดงวิธีการที่พระองค์ทรงใช้ในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับเมืองที่เสด็จประพาสอยู่ในเวลานั้น คือการเล่าโดย“ย่อ”

4.2.16 คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ

คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คือ คำเชื่อมที่แสดงความเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

4.2.16.1 การเปรียบเทียบเหมือน คือ การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเชื่อมเพื่อเปรียบเทียบ เช่น “เหมือน” “ราวกับ” “เหมือนอย่างกับ” “คล้าย” “เปรียบเหมือน” “อย่าง” “ทำนอง” “ราวกับว่า” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “วันนี้หมอบังคับให้อาบน้ำ ๒๕ นาที ค่อนจะอยู่ข้างนอกเปื้อน อาบน้ำแล้วมากินข้าว จะเล่าเรื่องปลาทองต่อไปใหม่เนื้ออยู่ ๆ เหมือนปลาเนื้ออ่อน แต่ก้างข้าวเดียวมีเปนสองก้างจึงทำให้ง่วงมากแต่อ่อน ถึงจะเผลอเล่นเข้าไปบ้างก็ไม่ถึงติดคอ แต่จะเรียกว่ากินอร่อยไม่ได้เลย...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 92-93)

จากตัวอย่าง “เหมือน” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะเนื้อของปลาทองที่มีลักษณะเป็น “เนื้ออยู่ ๆ” ว่าเหมือนกับ “ปลาเนื้ออ่อน”

(2) “ตามทางนั้นเป็นหมู่ ๆ นกกระเรียนนกกะทุงและอะไร ๆ ยืนราวกับหัดทหาร หันหน้าลงน้ำทั้งนั้น ห่างจากเรือเราสี่ห้าเส้นเท่านั้น ดูเพลินทีเดียว...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 142)

จากตัวอย่าง “ราวกับ” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะการยืนของฝูงนกที่ทรงพบเห็นระหว่างการเสด็จประพาส โดยทรงเปรียบเทียบว่าเหมือนกับ “หัดทหาร”

(3) “...ดอกไม้ของเราที่ว่างามสักเท่าใดเท่าใด เช่นกับกุหลาบสีชมพู ฤาเหลื่อง ฤาขาว มันมาปรากฏแก่ในยตาว่าสีตก เหมือนอย่างกับเอาผ้าแพรฤาก้ามหยีออกทิ้งค้างไว้ในกลางแจ้งสีตกเช่นนั้น...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 117)

จากตัวอย่าง “เหมือนอย่างกับ” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะสีส้มของดอกไม้ในประเทศสยามว่า “ดอกไม้ของเราที่ว่างามสักเท่าใดเท่าใด เช่นกับกุหลาบสีชมพู ฤาเหลื่อง ฤาขาว มันมาปรากฏแก่ในยตาว่าสีตก” โดยทรงเปรียบเทียบลักษณะสีส้มของดอกไม้ที่ทรงเห็นว่าสีตกนั้นว่าเหมือนอย่างกับ “เอาผ้าแพรฤาก้ามหยีออกทิ้งค้างไว้ในกลางแจ้งสีตกเช่นนั้น”

4.2.16.2 การเปรียบเทียบต่าง คือ การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งแตกต่างกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเชื่อมเพื่อเปรียบเทียบ เช่น “ไม่เหมือน” “ไม่เหมือนกัน” “ไม่เหมือนอย่าง” “แปลกกันกับ” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(4) “แล้วได้กลับลงเรือ ให้แล่นลงไปดูปากคลองกิลที่ปากคลองฝั่งขวา...คลองนี้ ไม่เหมือนคลองสุเอส ไม่ใช่คลองค้าขาย เปนคลองที่สำหรับจะเอาเรือรบลงไปข้างทะเลอังกฤษ ไม่ต้องให้ไปอ้อมแหลมยุดแลนด์...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 332-333)

จากตัวอย่าง “ไม่เหมือน” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์จากคลองกิล ว่าไม่เหมือน “คลองสุเอส” กล่าวคือ คลองกิล “ไม่ใช่คลองค้าขาย” เหมือนคลองสุเอส แต่ “เปนคลองที่สำหรับจะเอาเรือรบลงไปข้างทะเลอังกฤษ ไม่ต้องให้ไปอ้อมแหลมยุดแลนด์”

(5) “...การปกครองบ้านเมืองในเกาะชวานั้น เขาปกครองอย่างดีที่ควรจะพิศวง ไม่เหมือนกับประเทศอื่น...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 2)

จากตัวอย่าง “ไม่เหมือนกับ” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองของชวามีการปกครองที่ดี โดยทรงกล่าวเปรียบเทียบว่าไม่เหมือนกับ “ประเทศอื่น”

(6) “...น้ำที่ตกลงมาในลำห้วยนี้เป็นที่น้ำแข็งละลาย ไม่เหมือนอย่างห้วยของเราซึ่งอาไศรยแต่ฝนตกบนยอดเขาอย่างเดียวไหลลงมาเสมอ ๆ...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 133)

จากตัวอย่าง “ไม่เหมือนอย่าง” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะการเกิดน้ำในลำห้วยที่ทรงพบในยุโรปว่า “น้ำที่ตกลงมาในลำห้วยนี้เป็นที่น้ำแข็งละลาย” โดยทรงเปรียบเทียบว่าไม่เหมือนกับการเกิดน้ำในลำห้วยของไทย คือ “ห้วยของเราซึ่งอาไศรยแต่ฝนตกบนยอดเขาอย่างเดียวไหลลงมาเสมอ ๆ”

4.2.17 คำเชื่อมแสดงการสรุปความ

คำเชื่อมแสดงการสรุปความ คือ คำเชื่อมที่แสดงความหมายเพื่อสรุปใจความของเรื่องที่กำลังจะกล่าวมาแล้ว เช่น “จึงตกลง” “ในที่สุดก็” “จึงเป็นอันตกลง” “ตกลง” “เป็นอันว่า” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “เดิมว่าจะไปเล่นที่ลานวัดเซนแอนดรู เพราะเดือนหงายมากกลับดึกจะไปไหนไม่ได้อยู่เรือนก็อดใจ แต่ช่วงนี้ไซยนต์เกไม่รู้ว่าความประสงค์บอกเลิกเสียเห็นว่าดึก จึงตกลงเป็นไปขี่รถกับแม่กลาง...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 149)

จากตัวอย่าง “จึงตกลง” เป็นคำเชื่อมแสดงการสรุปความเกี่ยวกับกำหนดการในการเสด็จประพาสซึ่ง “เดิมว่าจะไปเล่นที่ลานวัดเซนแอนดรู เพราะเดือนหงายมากกลับดึกจะไปไหน

ไม่ได้ อยู่เรือนก็อดใจ แต่ข้างนี้ไซยันต์แกไม่รู้จักความประสงค์บอกเลิกเสียเห็นว่าดี” ดังนั้นพระองค์ จึงได้ทรงตกลงว่า “เป็นไปชีรากับแม่กลาง”

(2) “...นี่กว่าคงจะมีอะไรมาอีกนั่งคอยอยู่ประเดี๋ยวกลายเป็นกลัวก็เอะใจกัน ประเดี๋ยวสับประตอของที่มาแต่เซาทอเมริกา ก็ยิ่งหนักใจขึ้น จึงเกิดถามว่ามีอะไรอีก เจ้าของโฮเทล ดีแคลร์ว่าหมดเท่านั้นต่างคนต่างตกใจ กินไม่อิ่มด้วยกันทุกคน มิสเตอร์โอดเริยเจ้าของโฮเทลมา ขอให้ไปทำไข่เจียว ตอบว่าไข่ไม่มี คราวนี้ขอเนยออกอึ้ง ๆ ตกลงใจกันว่าไม่ได้ คราวนี้ใครมีวิชาที่จะกินได้อย่างไรก็กิน บางคนก็เข้าดั่งกับแตงกวายำ บางคนก็เข้าดั่งกับผักดองจิ้มเกลือ บางคนก็เข้าดั่งกับลูกไม้ต้ม ในที่สุดก็กลัวช่วยแรงเข้าไป...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 295-296)

จากตัวอย่าง “ในที่สุดก็” เป็นคำเชื่อมแสดงความสัมพันธ์แบบสรุปความเกี่ยวกับอาหาร ในโรงแรมแห่งหนึ่งว่าไม่มีอะไรเลยแม้แต่ไข่เจียว ในที่สุดจึงใช้ “กลัวช่วยแรงเข้าไป”

(3) “อนึ่งการที่จะไปครั้งนี้ เปนเหตุที่จะได้รับความสะดวกกระวนกระวายใจที่จะต้องจาก ลูกชายเล็ก อันเปนที่รักอย่างยิ่ง ด้วยมีอายุสมควรจะไปเล่าเรียนในประเทศยุโรปเพื่อความดีแก่ตัว เขาต่อไปภายน่า ถึงว่ารู้เช่นนั้นแต่ด้วยความอาลัยที่จะต้องจากกันไป ย่อมจะเพิ่มเติมความไม่สบายในเวลาที่ไม่สบายอยู่แล้ว ถ้าจากกันในเวลาที่ต่างคนต่างมีที่มุ่งหมายไปแลเวลาที่มีความสบายห่างจากถิ่นที่เคยอยู่ด้วยกันจะเปนการเบากว่า ถึงว่าตัวเขาเองจะสมัคจากกันเสียทีนี้ครั้งเดียว เพราะเมื่อออกจากบางกอกคงจะรู้สึกไม่สบายอยู่เปนธรรมดา แล้วจะต้องไปรู้สึกอีกครั้งหนึ่งที่สิงคโปร์ เรากียืนยันเห็นอยู่ว่าจะเบากว่า เพราะต่างคนต่างจะมีที่เพลิดเพลิน ด้วยได้ไปเห็นประเทศที่แปลกเปลี่ยนใหม่พบคนที่ควรเปนมิตรอันจะทำทางไมตรีใหม่ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ไม่นั้นเราคงจะต้องไม่สบายมากกว่า จึงเปนอันตกลงที่จะได้จากกันที่สิงคโปร์”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 3)

จากตัวอย่าง “จึงเปนอันตกลง” เป็นคำเชื่อมแสดงการสรุปความ โดยแสดงความสัมพันธ์แบบสรุปความเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงศึกษาต่ออย่างต่างประเทศของ พระโอรส ซึ่งได้โดยเสด็จพระราชดำเนินพร้อมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะเสด็จประพาสชวาที่ในที่สุดจึงตกลงว่า “จะได้จากกันที่สิงคโปร์”

4.2.18 คำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน

คำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน คือ คำเชื่อมที่แสดงความสัมพันธ์ว่าส่วนที่จะกล่าวต่อไปเป็นคนละส่วนกับสิ่งที่ได้กล่าวไปแล้ว ได้แก่ “ส่วน”

ตัวอย่าง

- (1) “...สลุตเมื่อเราลงเรือได้ย็นถึงปีนังส่วนเราที่อยู่ไกลบอกป็นดูไม่ดังก็มากน้อยเลย”
(แหลมมลายู ล.2, น. 41)

จากตัวอย่าง “ส่วน” เป็นคำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน โดยแสดงความสัมพันธ์แบบตัดตอนหรือแยกส่วนของเสียงสลุตที่ดังถึงปีนัง คือ “สลุตเมื่อเราลงเรือได้ย็นถึงปีนัง” กับข้อความที่ตามมา คือ “เราที่อยู่ไกลบอกป็นดูไม่ดังก็มากน้อยเลย”

- (2) “...ชาติชาวอิตาลีย่อมเป็นช่างมาแต่โบราณมีสิ่งซึ่งเป็นฝีมือดี ทำแล้วตั้งพันปีสำหรับอวดได้ เรียรายไปทุกหนทุกแห่ง ส่วนการใหม่ ๆ ก็ไม่ได้หยุดทำเพิ่มเติม ซื่อขายกันไปเสมอ...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 221)

จากตัวอย่าง “ส่วน” เป็นคำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน โดยแสดงความสัมพันธ์แบบแยกส่วนของสิ่งที่มีมาแต่โบราณนับพันปี คือ “ชาติชาวอิตาลีย่อมเป็นช่างมาแต่โบราณมีสิ่งซึ่งเป็นฝีมือดี ทำแล้วตั้งพันปีสำหรับอวดได้ เรียรายไปทุกหนทุกแห่ง” กับ สิ่งใหม่ที่ทำเพิ่มเติมขึ้นมาตลอด คือ “การใหม่ ๆ ก็ไม่ได้หยุดทำเพิ่มเติม”

- (3) “...ผลประโยชน์ที่อุปคูลรามันได้ คืออะเสตัมบังเรียกค่าคนข้ามแดนจะเป็นคนละสองเซ็นต์หรือสามเซ็นต์จำไม่ได้ถนัด อะเสตัมบังนี้เรียกทั้งสองฝ่าย คืออังกฤษก็เรียกด้วยเหมือนกัน ค่าเรือจ้างต่างหาก และได้ค่าภาษีปลา ได้ค่าคนจ่าย ส่วนโปลิศที่รักษาการและคนตีกระเชียงเรือลาดตระเวนมีเงินเดือนต่างหาก...”

(พระราชหัตถเลขาแหลมมลายู, น. 226)

จากตัวอย่าง “ส่วน” เป็นคำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน โดยแสดงความสัมพันธ์แบบแยกส่วนของผลประโยชน์ที่อับดุลรามันได้ คือ “ผลประโยชน์ที่อับดุลรามันได้ คืออะเสดัมบัง เรียกค่าคนข้ามแดนจะเป็นคนละสองเซ็นต์หรือสามเซ็นต์จำไม่ได้ถนัด อะเสดัมบังนี้เรียกทั้งสองฝ่าย คืออังกฤษก็เรียกด้วยเหมือนกัน ค่าเรือจ้างต่างหาก และได้ค่าภาษีปลา ได้ค่าคนจ่าย” กับ ส่วนที่โปลิศและคนตีเรือกระเซียงได้ คือ “โปลิศที่รักษาการและคนตีกระเซียงเรือลาดตระเวนมีเงินเดือนต่างหาก”

4.2.19 คำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติ

คำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติ คือ คำที่แสดงความหมายของการคิดล่วงหน้าในสิ่งที่อาจจะเป็นจริงหรือไม่ก็ได้ ซึ่งต่างกับคำเชื่อมแสดงเงื่อนไขที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ได้แก่ “ถ้าหาก” “ถ้า” “หาก” “ถ้าหากว่า” เป็นต้น

ตัวอย่าง

(1) “...พอเห็นหม่อมมณเรนทร์กับพระยานุราชแลฝรั่งโซเฟอช่วยกันเข็นรถขึ้นมา พอเดินได้คราวหนึ่งต้องเอาหินกรานล้อรถไว้ หาไม่จะเลื่อนกลับลงเพราะมันชันเท่ากับหลังคาศาลาลูกขุน คิดถึงกรมดำรง ถ้าหาก มาด้วยคงจะถามว่านี่ใครว่าไม่ชัน พ่อจะเป็นผู้ตอบว่าไม่ชัน อย่างเคยขัดคอกันเมื่อไปขึ้นเขาเมืองขวา...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 264)

จากตัวอย่าง “ถ้าหาก” เป็นคำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติเกี่ยวกับสถานการณ์ที่พระองค์มีพระราชดำริว่าหากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพอยู่ด้วยจะตรัสเช่นไร โดยแสดงความสัมพันธ์แบบคาดคะเนว่าถ้า “มาด้วยคงจะถามว่านี่ใครว่าไม่ชัน” และ “พ่อจะเป็นผู้ตอบว่าไม่ชัน อย่างเคยขัดคอกันเมื่อไปขึ้นเขาเมืองขวา”

(2) “...ตามริมคลองน้ำจืดปลูกต้นสนติดกันไม่เป็นระยะ สูงประมาณสองสามศอก แล้วทั้งสองฝั่งคลอง ถ้า ต้นสนโตคงจะทำให้คลองน้ำจืดเป็น อเวนิว หน้าพายุฤดูทศกรเซียงไป ปอดเสต คลองนี้ก็คงจะงามขึ้นได้อีกเป็นอันมาก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 139)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติเกี่ยวกับพระราชดำริที่มีต่อต้นสนที่ปลูกตามริมคลองว่าหากต้นสนเหล่านี้โตขึ้นคลองนี้คงจะงามขึ้นอีกมาก โดยแสดงความสัมพันธ์แบบคาดคะเนระหว่าง “ต้นสนโต” กับ “คงจะทำให้คลองน้ำจืดเป็น อเวนิว หน้าพาย ฤๅติกรวิ่งไปปอดเสด คลองนี้ก็คงจะงามขึ้นได้อีกเป็นอันมาก”

(3) “เย็นไปเดีรอบสวน ตอนข้างตะวันออกนี้เป็นตอนเมืองที่ขยายใหม่ เป็นที่สูงในตำบลบันดองนี้ แล้วไปแวะดูบ้านหมอดอยเยอร์ เรือนที่ปลูกไม้สักงามละมามี ๒ หลังติดกัน มีออฟฟิศและครัว ถ้าจะลงทุนทำในบางกอกเห็นจะ ๒๐๐ ชั่งหรือจะกว่า แต่ที่นี้เขาลงทุนทำเพียง ๕๐๐๐ กิลเดอร์เพราะค่าจ้างถูก...”

(ชวาครั้งหลัง, น. 73)

จากตัวอย่าง “ถ้า” เป็นคำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติเกี่ยวกับพระราชดำริที่มีต่อออฟฟิศและครัวที่ได้ทอดพระเนตรว่า ถ้าหากจะทำแบบนี้ที่บางกอกต้องลงทุนราว ๒๐๐ ชั่งหรืออาจจะมากกว่า โดยแสดงความสัมพันธ์แบบคาดคะเนระหว่าง “จะลงทุนทำในบางกอก” กับ “เห็นจะ ๒๐๐ ชั่งหรือจะกว่า”

จากการศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อมในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่า มีการใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงความสัมพันธ์ทางความหมาย 19 ลักษณะ คือ คำเชื่อมแสดงการเสริม คำเชื่อมแสดงการขัดแย้ง คำเชื่อมแสดงการให้เลือก คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด คำเชื่อมแสดงการขยายความ คำเชื่อมแสดงเหตุ คำเชื่อมแสดงผล คำเชื่อมแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริง คำเชื่อมแสดงเวลา คำเชื่อมแสดงวัตถุประสงค์ คำเชื่อมแสดงจุดเริ่มต้นของสถานที่ คำเชื่อมแสดงจุดสิ้นสุดของสถานที่ คำเชื่อมแสดงเงื่อนไข คำเชื่อมแสดงวิธีการ คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ คำเชื่อมแสดงการสรุปความ คำเชื่อมแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน และคำเชื่อมแสดงการคาดคะเนหรือสมมุติ

คำเชื่อมดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญต่อการนำเสนอเรื่องราวในพระราชนิพนธ์ชุดนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากทำให้เกิดความสอดคล้องกันทางความหมายของเรื่องราวเหล่านั้น คำเชื่อมที่พบมาก คือ คำเชื่อมแสดงเวลา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะเป็นบันทึกประจำวัน ดังนั้นเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องจึงเป็นการบันทึกตามลำดับเหตุการณ์ที่พระองค์ทรงพบในแต่ละวันต่อเนื่องกันไปจึงทำให้คำเชื่อมแสดงเวลามีบทบาทสำคัญมาก

นอกจากนี้คำเชื่อมแสดงการขยายความ คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง และคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบก็มีบทบาทและความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับรายละเอียดต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสและมีพระราชประสงค์ที่จะถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นอย่างละเอียดชัดเจนที่สุด คำเชื่อมดังกล่าวจึงมีหน้าที่สำคัญในการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับต่าง ๆ เหล่านี้

ส่วนคำเชื่อมเพื่อแสดงการกล่าวถึงคำพูด ความคิด หรือข้อเท็จจริงก็พบมากเช่นกัน ทั้งนี้เพราะพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงพบการแสดงความคิดเห็นส่วนพระองค์เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ประกอบกับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอื่นที่ทรงได้รับระหว่างการเสด็จประพาสอยู่เสมอ ส่วนคำเชื่อมลักษณะอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันตามบทบาทและหน้าที่ในการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายภายในข้อความ

4.3 การเชื่อมโยงความโดยการละ

ฮัลลidayและฮะซัน (Halliday and Hasan, 1976) กล่าวว่า การละ คือ การแสดงความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษาหนึ่งด้วยการละหรือการไม่ปรากฏรูปภาษาใด ๆ ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539, น. 307-308) กล่าวว่า สุญญนามวลี (การละ) คือ การเชื่อมโยงความโดยที่รูปแทนที่อ้างถึงหน่วยนามไม่ปรากฏรูปให้เห็นในบริบทภาษา ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523, น. 86) กล่าวว่า การละ คือ การละส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยคไว้ในฐานที่เข้าใจ เช่น ละประธาน ละกรรม ดังนั้นการเชื่อมโยงความโดยการละจึงหมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษาหนึ่งโดยไม่ปรากฏรูปภาษาแสดงกลไกการเชื่อมโยงความ หรือที่เรียกว่ารูปละ

ซึ่งเป็นการไม่ปรากฏรูปภาษาในตำแหน่งที่รูปภาษานั้นควรจะปรากฏในโครงสร้างผิว เป็นการละไว้ในฐานที่เข้าใจ คือ สิ่งทีละนั้น ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ว่าหมายถึงสิ่งใดโดยพิจารณาจากบริบทภาษาหรือเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์

การศึกษาการเชื่อมโยงความโดยการละในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะการละหน่วยนาม โดยแบ่งการละหน่วยนามออกเป็น 2 ประเภท คือ การละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน และการละหน่วยนามในตำแหน่งกรรม

การละหน่วยนาม หมายถึง การไม่ปรากฏรูปภาษาที่ใช้อ้างถึงหน่วยนาม ได้แก่ คำสรรพนาม และคำนามทั้งนามทั่วไปและนามเฉพาะ เช่น บุคคล สิ่งของ สัตว์ สถานที่ เป็นต้น ที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การละหน่วยนาม สามารถสังเกตได้จากคำกริยาที่ปรากฏในประโยค กล่าวคือ ถ้าประโยคใดมีคำกริยาแต่ไม่ปรากฏคำนามนำหน้าคำกริยา หรือไม่ปรากฏคำนามหลังคำกริยาที่ต้องการกรรม แสดงว่าประโยคนั้นเกิดการละหน่วยนามขึ้น โดยหน่วยนามที่ถูกละนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน และการละหน่วยนามในตำแหน่งกรรม ดังนี้

4.3.1 การละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน

การละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน คือ การไม่ปรากฏรูปภาษาที่เป็นหน่วยนามในตำแหน่งประธานของประโยค วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547, น. 89) กล่าวถึงลักษณะประโยคในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้านของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ประโยคทีละประธานและแบ่งใจความสำคัญเป็นช่วง ๆ ต่อเนื่องกันไป ในแต่ละช่วงนั้นจะมีคำกริยาหลักเพียง 1 คำ พระองค์ทรงเลือกใช้ประโยคที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน เพื่อแสดงรายละเอียดที่สัมพันธ์กัน และไม่แบ่งประธานของประโยค เพราะได้กล่าวมาแล้วในประโยคแรก การเลือกใช้ประโยคเช่นนี้จึงช่วยแยกแยะรายละเอียดภาพได้อย่างสั้นกระชับ เป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านสามารถนึกเห็นภาพที่พระองค์ทรงถ่ายทอดได้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่าง

- (1) “...กลองรูปร่างเหมือนชนะ แต่๑อ้วนกว่าสักหน่อยหนึ่ง ๑มีสองนำเล็ก ๆ อัน ๑...”
(ชวากว่าสองเดือน, น. 108)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “กลอง” ซึ่งปรากฏนำมาโดยรูปละดังกล่าวนี้ ผู้อ่านสามารถตีความได้จากการสังเกตหน่วยนามที่ปรากฏนำมาก่อนและกริยาแสดงสภาพที่ปรากฏต่อเนื่องกันไป

- (2) “...แม่เล็ก_๑คงจะรู้ตามโทรเลขแล้วในการที่๒ไปแห่งใดอย่างไร ๒จะเล่าแต่รวบยอดบางอย่างซึ่ง๒เข้าใจว่า๑จะชอบ คือในเมืองโรมนี้ ตาม๓เข้าใจว่าพระมหะสิเป็นหัวเป็นตีนทั้งสิ้น๓ฉลาดนัก ในการสนทนาไม่ว่าทางใด๓เข้าใจเสียทุกสิ่ง รูปพรรณสัณฐาน ๓เข้าใจว่า๓เท่าพระองค์บันเทิง ถ้า๓ยอมกว่าสักนิด แต่หน้าตาไม่เต็มเป่งเช่นนั้นเลย...ปรินซ์ออฟเนเปิล_๔ขี้กทำจุกย่น ๆ บ่อย ๆ แต่๒ชั้นที่๔กลัวฉุนมาก ถ้า๒พูดเสียงดัง๔ก็สะดุ้งทุกที กับจี้ระแลสวัสดี๔พูดเล่นกันได้สนุกสนาน แต่ถ้าต่อหน้าฉันแล้ว๔ต้องสำรวม ๒ชวนพูดเล่นพูดหัวด้วย๔ก็ไม่ใคร่จะยิ้ม ปากออกสั้น ๆ สวัสดีต่อว่า ๆ ทำไม๔จึงไม่พูดอะไรกับ๓เล่นเหมือนกับตัวแลจี้ระ๔บอกว่ากลัว สวัสดีบอกว่า๔ไม่ต้องกลัว เพราะ๓เป็นคนที่ชอบพูดเล่นสนุก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 227-228)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “แม่เล็ก_๑” ๒ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “๓” ๓ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “พระมหะสิ” และ ๔ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ปรินซ์ออฟเนเปิล” พระองค์ทรงใช้การละในการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทรงพบระหว่างการเดินทางซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจได้จากหน่วยนามที่ปรากฏนำหรือตามมาและกริยาที่แสดงความหมายต่าง ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหน่วยนามนั้น ๆ ประกอบกับบริบทแวดล้อมก็สามารถทำให้เข้าใจรูปภาษาที่ละนั้นได้

- (3) “...เจ้าแผ่นดิน_๑นั้นตั้งพระทัยจะไปรับไปส่ง๓ที่ห้องทุกวัน ๑ได้ไปรับไปส่งกันอยู่แต่วันแรก รุ่งขึ้น๓ทูลของ๑ก็ยังไม่ฟัง ๑เดินตามมาส่งถึงห้องนอก ๆ จนอยู่ด้วยกันขึ้นไป จึงได้ตกลงเป็นอันเลิก เวลานั้นได้เป็นเวลาที่๒สนทนาข้าง๓ ๓เป็นเจ้ากรมชักใช้ไล่เสียง ในที่สุด๓ถึงกับถามว่า๒มีเมียกี่คน ๓อยู่กับแม่เล็กอย่างไร รักกันอย่างไร แต่๓ถามเลียบเคียง

อ้อมค้อม $\mathcal{O}_3$ ไม่ไฮกฮากเหมือนสุสุนัน พุดกันถึงพงศาวดารบ้าง กฎหมายบ้าง ศาสนาบ้าง $\mathcal{O}_3$ เป็นคนที่มีความรู้มาก $\mathcal{O}_3$ ฉลาดในการไต่ถามแลได้เถียง $\mathcal{O}_3$ โปรดในการที่ $\mathcal{O}_2$ เถียงแล $\mathcal{O}_2$ ออกความเห็นซึ่งเป็นการแปลก ๆ ถ้า $\mathcal{O}_3$ พุดกับ $\mathcal{O}_2$ มาก ๆ หนักเข้ากลัว $\mathcal{O}_2$ จะเหนียว $\mathcal{O}_3$ หันไปสนทนาเรื่องภาษามคธและเรื่องอา ๆ ต่าง ๆ กับกรมสมมติ แล้ว $\mathcal{O}_3$ ก็กลับมาพุดใหม่รำไป...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 230-231)

จากตัวอย่าง $\mathcal{O}_1$ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “เจ้าแผ่นดิน” $\mathcal{O}_2$ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ $\mathcal{O}_2$ ” และ $\mathcal{O}_3$ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ $\mathcal{O}_3$ ” ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของรูปภาษาที่จะได้จากหน่วยนามที่นำหรือตามมาและคำกริยาแสดงความหมายต่าง ๆ ที่แสดงว่าใช้สำหรับหน่วยนามนั้น ๆ

(4) “...ถึง $\mathcal{O}_1$ ไม่ยอมเดินหน้า $\mathcal{O}_2$ เลย เกียงกันทุกวัน จน $\mathcal{O}_2$ เตือนว่าพี่เขาไม่เดินหลังน้องกันตามธรรมเนียมไทย $\mathcal{O}_1$ ก็ตอบว่าเอาไว้เถอะ $\mathcal{O}_1$ ไปเมืองไทย $\mathcal{O}_1$ จะเดินหน้า...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 235)

จากตัวอย่าง $\mathcal{O}_1$ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ถึง” และ $\mathcal{O}_2$ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ $\mathcal{O}_2$ ” ซึ่งเป็นการละรูปภาษาในการมีพระราชปฏิสันถารกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับ “ถึง” ซึ่งก็คือเจ้าแผ่นดินของเมืองนั้น พระองค์ทรงใช้การละแทนการกล่าวซ้ำหน่วยนามเดิมซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจได้จากหน่วยนามที่นำมาและกริยาที่แสดงซึ่งสอดคล้องกับหน่วยนามที่ละนั้น

(5) “...คุสตาฟ $\mathcal{O}_1$ อ้วนใหญ่เหลือเกิน เมื่อก่อนพบกัน $\mathcal{O}_1$ ยังเป็นเด็กอายุ ๑๐ ขวบ เดียวนี้ $\mathcal{O}_1$ อายุ ๒๐ $\mathcal{O}_1$ โตใหญ่กว่าโดยรูปที่อ้วนแล้ว $\mathcal{O}_1$ อ้วนกว่าถึงกาโสเมืองปอร์ตูกีสเปนแต่ $\mathcal{O}_1$ ยังหนุ่มกว่า...เมื่อได้สนทนากันอยู่นานแล้ว เจ้าแผ่นดิน $\mathcal{O}_2$ แลเจ้านายทั้งปวงกลับ เพราะเจ้าแผ่นดิน $\mathcal{O}_2$ เสด็จอยู่เฟรเดนิสเบิร์ก ระยะทางไกลสักยี่สิบเจ็ดยี่สิบแปดกิโลเมตรต้องไปรถไฟ แต่ $\mathcal{O}_2$ รับสั่งให้จัดโต๊ะกินเข้าเย็นไว้ที่นี้ $\mathcal{O}_2$ ให้บริชแลบริชเชสวัลดิมาร์ กับยอชอยู่เคียง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 6-7)

จากตัวอย่าง Q_1 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “คุณตาฟ” และ Q_2 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “เจ้าแผ่นดิน” ผู้อ่านสามารถตีความรูปภาษาที่ละได้จากหน่วยนามที่นำมาและคำกริยาที่มีไว้สำหรับหน่วยนามนั้น ๆ

(6) “...ทางไปประมาณชั่วโมงหนึ่งถึงสกาล์โคน Q_1 เปนหมู่บ้านย่อม ๆ จากสเดชั้นสกาล์โคน ต้องขึ้นรถม้าไปอีกตอนหนึ่ง ตอนนี้ Q_2 ไม่มีการเพาะปลูกอะไรเลย Q_2 เปนหาดทรายเก่า เช่น เราเรียกว่าตะกาด ลมพัดจัดเต็มที เสื่อปลิวว่อนหมวกรวกับจะตก ไปถึงไสต์เฮาส์เก่า Q_3 ซึ่งทำให้ประมาณสักร้อยปีแล้ว Q_3 ลึกเข้าไปอยู่ในฝั่งมาก ต่อนั้นออกไปอีกจึงถึงไสต์เฮาส์ใหม่แล้วไปจนถึงทรายมูลเหนือหาด มีไฮเตลสองหลัง Q_4 ต่อกัน Q_4 ทำด้วยไม้รูปพรรณสัณฐานอย่างนอเว ซ่อฟ้าหัวตะเข้ พักที่ไฮเตลนี้...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 30-31)

จากตัวอย่าง Q_1 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “สกาล์โคน” Q_2 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ตอนนี้” Q_3 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ไสต์เฮาส์เก่า” และ Q_4 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ไฮเตลสองหลัง” โดยรูปละดังกล่าวนี้สามารถเข้าใจได้จากหน่วยนามที่ปรากฏนำมาและกริยาที่มีไว้สำหรับหน่วยนามที่ทำหน้าที่ประธานในข้อความนั้น

(7) “...ถึงว่าเป็นที่ชันก็ไม่เป็นศิลาเป็นดินไปทั้งนั้น ทั้งมีทาก Q_1 ชุมเต็มทีตามแบบที่น้ำตกทั้งปวงด้วย Q_1 เกาะ เหว Q_2 ๒ ตัว ตัวหนึ่ง Q_2 เกาะทัน แต่อีกตัวหนึ่ง Q_2 ไม่รู้สึกตัว Q_1 เข้าไปกัดอยู่ต้นขาติดไปจนถึงปลับปลาที่น้ำพุ Q_1 นิ่งๆ อยู่ Q_1 พลัดตกลงมา Q_2 หมายถึง Q_1 ตกลงมาจากหลังคา ต่อมาถึงปลับปลาริมทะเล Q_2 จึงรู้...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 203)

จากตัวอย่าง Q_1 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ทาก” Q_2 เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “เหว” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่ละนี้ได้จากหน่วยนามที่ปรากฏนำมาและกริยาแสดงความหมายต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับหน่วยนามนั้น

4.3.2 การละห้วนนามในตำแหน่งกรรม

การละห้วนนามในตำแหน่งกรรม คือ การไม่ปรากฏรูปภาษาที่เป็นห้วนนามในตำแหน่งกรรมของประโยค

ตัวอย่าง

- (1) “กินข้าวแล้วไปตัดผมที่ร้าน ช่างตัดผมตัดผมซ้ำสักหน่อย แต่ทำดีมาก...”
(ไกลบ้าน ล.2, น. 617)

จากตัวอย่าง ผม เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “ผม” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่จะได้จากห้วนนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

- (4) “...สายนาฬิกาเดี๋ยวนีกลายเป็นสายยาวอย่างเก่าแ้วแต่ไม่มีหูรัด ฉันได้ซื้อผมสำหรับแม่เล็กสายหนึ่งแล้ว แต่ไม่รู้ว่าเขาเอาผมไว้ที่ไหน...”
(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 233)

จากตัวอย่าง ผม เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “สายนาฬิกา” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่จะได้จากห้วนนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

- (3) “...เรื่องเจ้านายจับกอดกันนั้นไม่ใช่การเบา เล่นกระแทกกันแรง ๆ อยู่ ถ้าผู้น้อยต้องเอียงปรางให้ผู้ใหญ่ ไม่มีผิดกันกับลูกเอียงเอียงปรางนั้นเลย ทำเดียวกัน ตู๊กออฟเยนัวเอียงผมให้ฉันก่อน เอาแก้มเข้ามาไถจูมูกฎาปากเอาทีเดียว ต้องชดกันห้า หก เจ็ด ไปถึงที่เจ้าแผ่นดินก็ร้องอ้อ ๆ ให้ฉันเอียงปราง ต้องเอียงผมถวายเป็นแล้วก็ทรงเอียงผมให้ฉันบ้าง แปลว่าเสมอกัน แต่ปริญช้อออฟเนเปิลนั้นเอียงผมถวายเป็นเหมือนตู๊กออฟเยนัว...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 234)

จากตัวอย่าง ผม เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “ปราง” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่จะได้จากห้วนนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

(4) “...กำหนดข้าวตั้งแต่ปลูก๑นั้นก็อยู่ในราว ๕ เดือนเศษแทบทั้งนั้น พอไปถึงก็ลงมือเกี่ยวข้าว ที่ซึ่งเกี่ยว๑นั้นเป็นที่พื้นดินแห้ง เพราะอาจจะไถน้ำออกเมื่อใดได้ตามชอบใจ ข้าวรวงย่อม ผู้หญิงเดินตัด๑ด้วยมีดซึ่งเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีกกลาย ๆ แต่อย่าเข้าใจว่าคมอยู่ข้างขวา คมกลับไปอยู่ข้างกลมผูกติดกับหลอดไม้ไผ่ ออกอยู่ข้างจะประดักประเดิด แต่เขาก็เกี่ยว๑กันเร็วทั้งกำหนดให้ตัด๑ที่ละรวง พอเกี่ยว๑แล้วก็เหยียบรวบไปที่เดียว...”

(ชาวครั้งหลัง, น. 96-97)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “ข้าว” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่ละได้จากหน่วยนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

(5) “...ไปถึงสะพานข้ามคลองปริตร ที่นั่นเป็นทางแยกไปตลาดเก่าอีกทางหนึ่ง เขาเรียกว่าเมืองเก่า แลไปตามถนนก็เห็นมีแต่เรือนอยู่ห่าง ๆ เห็นจะเป็นสวน ๆ ที่ตรงทางแยกข้ามสะพานและทางที่มากับทางเมืองเก่านี้ตั้งโรงโปลิศ มีปืนเหล็ก๑อย่างรายแควมเรือโบราณตั้งบนรางไถหน้าโรง ๓ บอก เขาว่าเอา๑ขึ้นมาจากเรือเก่าที่ใช้ไม่ได้แล้ว สะพาน๒ก็เป็นแต่สะพานคนเดิน พอข้าม๑ไปก็ถึงวัดแขก...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 189)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “ปืนเหล็ก” และ ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “สะพาน” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่ละได้จากหน่วยนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

(6) “...ม้าที่เมืองนี้กลัวโมเตอคาร์เสียจริง ๆ เพราะเหตุที่ห้ามไม่ให้ใช้๑ กลัวม้าจะตื่นในการที่จะใช้๑นี้ มารีต้องไปขออนุญาตเสนาบดี ที่แก้ถ้าอนุญาตให้ใช้๑เสียสักเดือนเดียว ฤาสองเดือนม้าก็จะไม่ตื่น นี่ม้ามันไม่เคยเห็น๑เสียเลย พอเห็น๑เข้าก็ตัวแข็งระวัง แต่ไม่ร้ายกาจเหมือนอย่างเจ้าของตกใจ...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 17)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “โมเตอคาร์” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่ละได้จากหน่วยนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

(7) “...พอ ๔ โมงก็เอะอะกันด้วยเรื่องลูกตัวเย็นเกินไป ชีพจรอ่อน หมอแก้ไขให้น้ำเกลือไม่มีใครยอมให้ฉีด๑ ตาหมอโกรธกลับไปบตเวีย เราตื่นขึ้นสั่งให้ฉีด๑ และให้ไปตามเกมมา ...การที่แกโกรธนั้นเพราะมาตรวจเห็นว่าอ่อนไปเช่นนั้น ได้มีโทรเลขหาหรือหมอทหารเห็นควรจะฉีด๑ แกไม่ได้ทำแต่ลำพังตัวคนเดียว...”

(ชวาทครั้งหลัง, น. 64-65)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “น้ำเกลือ” โดยสามารถเข้าใจรูปภาษาที่จะได้จากหน่วยนามที่นำมาและกริยาที่ต้องการกรรมนั้น

จากการศึกษาการเชื่อมโยงความโดยการละที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบการละหน่วยนามทั้งในตำแหน่งประธานและกรรม โดยพบการละหน่วยนามในตำแหน่งประธานเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นการละหน่วยนามที่กล่าวถึงบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสรรพนามหรือคำนามที่ทรงใช้แทนพระองค์ในการทรงพระราชนิพนธ์บันทึกเรื่องราวการเสด็จประพาส ได้แก่ “เรา” “ฉัน” และ “พ่อ”

อย่างไรก็ตามการละก็ไม่ได้ทำให้ความเข้าใจที่มีต่อข้อความนั้นๆ สะดุดหรือเกิดความไม่เข้าใจแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะผู้อ่านสามารถเข้าใจรูปภาษาที่ละเหล่านั้นได้จากหน่วยนามที่ปรากฏนำหรือตามมา และสังเกตจากกริยาแสดงความหมายต่าง ๆ ที่มีความหมายสอดคล้องกันกับหน่วยนามที่ละนั้น